Haaga-Helia
ammattikorkeakoulu Oy

Vuoden 2016 kirjanpitolain muutoksen vaikutukset tilitoimistopalveluiden käyttöön

Hanna Uotila

Opinnäytetyö
Liiketalouden koulutusohjelma
2018

Tiivistelmä

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu Oy

Tekijä
Hanna Uotila

Koulutusohjelma
Liiketalouden koulutusohjelma

Opinnäytetyön nimi
Vuoden 2016 kirjanpitolain muutoksen vaikutukset tilitoimistopalveluiden käyttöön

Sivu- ja liitesivumäärä
43 + 3

Vuonna 2016 tehtiin kirjanpitolain uudistus, jonka yhtenä tavoitteena oli pienten yritysten hallinnollisen taakan keventäminen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten tässä uudistuksessa tehdyt pienyrityshelpotukset ovat vaikuttaneet tilitoimistopalvelujen käyttöön. Jos lain tavoitteet olisivat tältä osin toteutuneet, vaikutuksen voisi ajatella näkyvän myös tilitoimistoalalla.

Lakimuutoksessa määriteltiin uudet kokoluokat yrityksille, esimerkiksi pienyritys ja mikroyritys. Näitä pienimpiä kokoluokkia varten säädettiin uusi kirjanpitoasetus eli ns. pien- ja mikroyritysasetus. Uudistuksessa mahdollistettiin tietyille ammatin- ja liikkeenharjoittajille tilinpäätöksestä luopuminen ja yhdenkertainen kirjanpito. Pienkonserneilta ei enää uuden lain myötä vaadita konsernitilipäätöksen tekoa. Huomattavia muutoksia olivat myös toimintakertomuksesta luopuminen ja liitetietovaatimusten vähentäminen. Mikroyrityksiä varten säädettiin lisäksi suojasatamasäännös, jolla ne on vapautettu oikean ja riittävän kuvan tuottamisen pohtimisesta.

Tutkimukseen valittiin laadullinen lähestymistapa, ja menetelmäksi teemahaastattelut. Edustajia kuudesta tilitoimistosta haastateltiin elo-syyskuun 2018 aikana. Haastattelut nauhoitettiin ja aineisto luokiteltiin teemarungon mukaan sisällönanalyysia varten.

Aineiston perusteella selvisi, että ainakin joitain pienyrityshelpotuksia on otettu laajastikin käyttöön. Tällaisia ovat esimerkiksi liitetietokevennykset. Toisaalta ainakin tilitoimistojen asiakkaiden keskuudessa osa helpotuksista, kuten yhdenkertaisen kirjanpidon mahdollisuus, on jäänyt joko vähäiselle tai jopa olemattomalle käytölle. Syyt siihen, miksi jotkin helpotukset ovat jääneet hyödyntämättä, vastasivat hyvin asiantuntijoiden esittämiä näkökohtia.

Vaikka kevennyksiä on käytetty, niiden seuraukset ovat jääneet kuitenkin melko pieniksi. Tilitoimistojen työmäärä ei ole niiden johdosta juuri vähentynyt, ja niin myös asiakkaiden kustannussäästöt ovat olleet vähäiset. Tässä suhteessa lakimuutoksen tavoitteet eivät ole täysin toteutuneet.

On mahdollista, että hyödyt realisoituvat paremmin sellaisille yrityksille, jotka huolehtivat taloushallinnostaan itse. Tämän varmistamiseen tarvittaisiin kuitenkin lisää tutkimusta.

Asiasanat
Kirjanpitolaki, tilitoimistot, pienyritykset, tilinpäätös, kirjanpito

Sisällys

1 Johdanto 1
2 Kirjanpitolain uudistus 3
2.1 Lakiuudistuksen tausta 3
2.2 Uudistuksen sisältö 5
2.2.1 Kokoluokat ja määritelmät 7
2.2.2 Ammatin- ja liikkeenharjoittajat 10
2.2.3 Oikea ja riittävä kuva sekä muita periaatteita 11
2.2.4 Konsernitilinpäätös 13
2.2.5 Tilinpäätöksen rakenne ja liitetiedot 14
2.3 Uudistuksen vastaanotto 21
3 Tutkimusmenetelmät 27
3.1 Tutkimusongelma ja valittu lähestymistapa 27
3.2 Aineiston kerääminen 27
3.3 Aineiston laatu ja tutkimuksen luotettavuus 29
4 Tulokset 31
4.1 Lakimuutokseen valmistautuminen ja asenteet lakimuutosta kohtaan 32
4.2 Pienyrityshelpotusten käyttöönotto 33
4.2.1 Maksuperusteinen kirjanpito 33
4.2.2 Tilinpäätöksen jättäminen kokonaan tekemättä 34
4.2.3 Konsernitilinpäätöksestä luopuminen 35
4.2.4 Tilinpäätöksen rakenne ja liitetiedot 36
4.3 Helpotusten käyttöönoton seuraukset 37
4.4 Tulevaisuus 39
5 Pohdinta 41
Lähteet 44
Liitteet 46
Liite 1. Taulukko uuden kirjanpitolain mukaisista yritysten kokoluokista 46
Liite 2. Haastattelurunko 47

1 Johdanto

Uudistettu kirjanpitolaki astui voimaan vuonna 2016. Lakimuutosta oli valmisteltu pitkään, ja siihen oli yhdistelty useita erilaisista muutostarpeista nousseita uudistuksia. Nyt kun lain voimaanastumisesta on yli kaksi vuotta, sen vaikutuksia ja muutosten onnistuneisuutta voidaan jo joiltain osin arvioida.

Lakiuudistuksesta merkittävä osa keskittyi pienten yritysten aseman helpottamiseen. Tavoitteena oli vähentää vaatimuksia pienten yritysten taloudellisen raportoinnin suhteen ja näin keventää niiden hallinnollista taakkaa. Ajatuksena oli, että aiemmin vaadittu taloudellinen raportointi oli raskasta ja kallista, mutta pienyritysten kohdalla siitä ei kuitenkaan ollut vastaavaa hyötyä. Lakimuutoksen liikkeellepanevana voimana oli vuonna 2013 annettu pakottava EU-direktiivi 2013/34/EU, joka vaati tiettyjä muutoksia suomalaiseen lainsäädäntöön tilinpäätösten osalta. Myös direktiivin tavoitteena oli nimenomaan pienten yritysten toimintaedellytysten parantaminen.

Tämän työn tavoitteena on selvittää, miten lakimuutoksessa tehdyt pienyrityshelpotukset ovat vaikuttaneet tilitoimistojen palveluihin ja siihen, kuinka paljon pienyritykset palveluja käyttävät. Kun uudistuksen tavoitteena on ollut hallinnollisen taakan keventäminen ja sen myötä saatavat kustannussäästöt pienyrityksille, on helppo nähdä, että tavoitteet toteutuessaan vaikuttaisivat myös näiden nimenomaan hallinnollisia palveluja myyvien yritysten toimintaympäristöön. Vähentyneen pakollisen taloudellisen raportoinnin voisi ajatella heijastuvan myös tilitoimistojen työssä muutoin.

Jotta muutoksen vaikutuksia voitaisiin selvittää, täytyy ensin ymmärtää, mitä uudistuksia lakimuutoksen yhteydessä tehtiin. Tämän työn tietopohja rakennetaan käymällä läpi ensin lakimuutoksen taustat, ja sen jälkeen perehtymällä niihin lainkohtiin, jotka ovat pienyritysten osalta muuttuneet. Tärkeimmät muutoskokonaisuudet nostetaan esiin teemoittain. Lisäksi kuvataan sitä, miten asiantuntijatahot ovat ottaneet muutokset vastaan ja millaisia ajatuksia muutos on herättänyt alalla. Tätä selvitetään muun muassa artikkelien ja kirjallisuuden kautta. Näin toimien on tarkoitus saada kokonaiskuva siitä, kuinka suuresta muutoksesta todella on kyse, ja miten sen voisi olettaa näkyvän tilitoimistomaailmassa.

Tämä opinnäytetyö on rajattu niin, että siinä käsitellään vain vuoden 2016 lakimuutoksessa tehtyjä pienyrityshelpotuksia. Lakiin tehtiin samaan aikaan muitakin muutoksia, esimerkiksi kirjanpitoaineistoihin liittyvien säännösten nykyaikaistamista, mutta nämä muutokset jäävät tämän työn ulkopuolelle. Lisäksi kun tarkoituksena on tutkia muutoksen vaikutusta

tilitoimistopalveluihin, tutkimuksesta jäävät pois sellaiset pienyritykset, jotka hoitavat taloushallintonsa itse.

2 Kirjanpitolain uudistus

Uudistettu kirjanpitolaki astui voimaan 1.1.2016. Lakiin tehtiin useita eri muutoksia, joilla oli keskenään erilaisia tavoitteita. Tavoitteina oli muun muassa menetelmäsäännöksien nykyaikaistaminen, erillisten ministeriöohjeiden tuominen itse lakiin sekä yhdenmukaistaminen kansainvälisten tilinpäätösstandardien kanssa. Tässä opinnäytetyössä käsitellään lakimuutoksessa tehtyjä pienyrityshelpotuksia, joiden tärkeimpänä tavoitteena oli pienyritysten hallinnollisen työkuorman keventäminen. (Haaramo ym. 2016, 7 – 9)

2.1 Lakiuudistuksen tausta

Ennen vuoden 2016 lakiuudistusta voimassa ollut kirjanpitolaki astui voimaan vuonna 1997 (Rekola-Nieminen 2016, 15). Vuoden 1997 laki perustui sekin EU-säädöksiin, tarkemmin Euroopan neuvoston neljänteen yhtiöoikeudelliseen direktiiviin (78/660/ETY) sekä seitsemänteen yhtiöoikeudelliseen direktiiviin (83/349/ETY). Tätä vuoden 1997 lakia on myös kertaalleen uudistettu laajemmin, kun vuonna 2004 lainsäädäntöä tarkistettiin kansainvälisiä IFRS-tilinpäätösstandardeja vastaaviksi. Tuolloinkin uudistus oli EU-lähtöinen. (Hallituksen esitys 89/2015)

Kirjanpitolain lisäksi kirjanpitoa ja tilinpäätöstä on säädellyt kirjanpitoasetus. Myös eräät työ- ja elinkeinoministeriön asetukset (esimerkiksi kirjanpitoaineiston säilyttämisestä ja kirjanpidossa käytettävistä menetelmistä) ovat säännelleet kirjanpitovelvollisten toimintaa. Edellä mainittujen lakien ja asetusten varsinaisena aiheena on ollut kirjanpito, mutta kirjanpitoon ja tilinpäätökseen liittyviä erityissäännöksiä on ollut myös muissa laeissa. Nämä erityislait menevät yleislain (eli kirjanpitolain) edelle, mikäli ne ovat keskenään ristiriidassa. Tällaisia erityislakeja ovat esimerkiksi osakeyhtiölaki, arvonlisäverolaki sekä erityistoimialoja koskeva lainsäädäntö. (Hallituksen esitys 89/2015; Rekola-Nieminen 2016,16)

Kirjanpitolain soveltamiseen ja kirjanpidon pitämiseen antaa kannanottoja kirjanpitolautakunta, jonka ohjeisiin ja lausuntoihin kirjanpitovelvolliset ovat voineet tukeutua. Kirjanpitolautakunta vastaa siis käytännön ohjaamisesta hyvän kirjanpitotavan suhteen, ja sen päätökset ja ohjeet määräävät kirjanpitolain tulkintaa. Niinpä yleiset kirjanpitokäytännöt saattavat muuttua myös ilman lakimuutoksia. Vuoden 1997 kirjanpitolain voimassaoloaikana kirjanpitolautakunta antoi 15 yleisohjetta sekä useita satoja lausuntoja ja poikkeuslupia. Yleisohjeita ei kuitenkaan päivitetty paljonkaan useisiin vuosiin ennen vuoden 2016 lakiuudistusta. (Hallituksen esitys 89/2015; Rekola-Nieminen 2016,17)

Vuoden 2016 kirjanpitolain uudistuksen taustalla on EU:n direktiivi 2013/34/EU, joka on annettu 26.6.2013. Tämä direktiivi on voimaan astuessaan kumonnut ne aiemmin mainitut direktiivit, joihin Suomenkin kirjanpitolaki perustui. Uuden direktiivin pääajatuksena on keventää pienten kirjanpitovelvollisten hallinnollisia rasitteita vähentämällä niiden raportointivaatimuksia. Direktiivi on täytynyt ottaa kansallisesti käytäntöön 20.7.2015 mennessä, mutta jäsenvaltioiden on sallittu aloittaa kansallisen lainsäädännön sovellus vasta 1.1.2016 tai sen jälkeen alkavien tilikausien osalta. Näin on Suomessa tehty. (Haaramo ym. 2016, 9; Hallituksen esitys 89/2015; Lindblad 2017, 11)

Kuten todettu, jo ennen vuoden 2016 uudistusta kirjanpitolaki perustui EU-lainsäädäntöön. Aiemmat direktiivit eivät juurikaan antaneet mahdollisuutta helpottaa pienyritysten hallinnollista asemaa kansallisesti. Helpotuksia oli ainoastaan ammatinharjoittajien osalta; osakeyhtiöiden osalta helpotuksia ei voitu säätää yrityksen koosta riippumatta. Suomessa katsottiin aiempaa lakia säätäessä myös olevan järkevää, että direktiivien tilinpäätössäädökset koskevat myös muita kuin välittömästi direktiivien soveltamisalaan kuuluvia yrityksiä, esimerkiksi osuuskuntien on Suomessa tullut julkistaa tilinpäätöksensä samoin kuin osakeyhtiöiden. Samoin on mahdollisuuksien mukaan myös uuden kirjanpitolain säätämisen yhteydessä. Vaikka direktiivin soveltamisalaan kuuluvat vain osakeyhtiöt ja osakeyhtiöomisteiset henkilöyhtiöt, on sen tuomat muutokset haluttu ulottaa mahdollisimman samanlaisina myös muille yhteisöille. (Hallituksen esitys 89/2015; Kaisanlahti & Leppiniemi 2016, 2 – 3)

Direktiivin ja siten myös kirjanpitolakiuudistuksen tärkeimpänä lähtökohtana on ollut pienten yritysten hallinnollisen taakan keventäminen. Unionin painotus on tämän myötä vaihtunut suuryritysten tukemisesta pienyritysten aseman helpottamiseen. Tätä perusajatusta kutsutaan direktiivissä pienet ensin -periaatteeksi, ja sillä pyritään tukemaan pk-yritysten toimintaedellytyksiä. Direktiivi ja sitä myötä pienet ensin -periaate velvoittaa unionin jäsenvaltioita olemaan vaatimatta omissa kansallisissa säädöksissään laajempaa informaatiota kuin direktiivissä esitetään. (Haaramo ym. 2016, 79; Kaisanlahti & Leppiniemi 2016, 1)

Direktiivissä on pakottavia osia, kuten kun määrätään siitä, mitä pienyrityksen tilinpäätöstiedoilta saadaan jäsenvaltion lainsäädännössä vaatia. Direktiivissä lisäksi muun muassa määrätään ne kriteerit, joilla pienyritykset ja muut kokoluokat tulee erottaa toisistaan. Osa direktiivin säännöksistä puolestaan on niin sanottuja jäsenvaltio-optioita, esimerkiksi se otetaanko jäsenvaltiossa käyttöön myös mikroyrityskokoluokka. Tällä on haluttu varmistaa, että kunkin jäsenvaltion markkinoiden erityisolosuhteet voidaan ottaa huomioon lainsäädännössä. (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU)

Direktiivin lisäksi lakia valmistellut työ- ja elinkeinoministeriön kokoama työryhmä nojautui työssään kirjanpitolautakunnan yleisohjeisiin ja lausuntoihin. Lisäksi kaikessa valmistelussa on täytynyt ottaa huomioon myös kansainväliset tilinpäätösstandardit. (Haaramo ym. 2016, 14) Uudistuksessa muutokset tehtiin vuoden 1997 lain tekstiin, eikä lakia lähdetty luomaan alusta uudelleen. Tämän vuoksi lakiin edelleen myös viitataan kirjanpitolakina 1336/1997. (Haaramo ym. 2016, 8; kirjanpitolaki 30.12.1997/1336).

2.2 Uudistuksen sisältö

Kirjanpitolaissa säädetään kirjanpitotoiminnasta yleisemmällä tasolla, ja alemmantasoiset säädökset ja ohjeet määräävät kirjanpidon ja tilinpäätöksen laatimisen yksityiskohdista tarkemmin. Kirjanpitoasetuksessa, joka on laista seuraava alemmantasoinen säädös, säädetään, millainen lain vaatimukset täyttävä tilinpäätös konkreettisesti on ja mitä asioita tilinpäätöksen eri osissa tulee huomioida. Kirjanpitoasetuksessa määrätään siis esimerkiksi tasekaavasta ja tilinpäätöksen liitetiedoista. (Rekola-Nieminen 2016, 29)

Yhdessä lakiuudistuksen tuomista keskeisistä muutoksista kirjanpitoasetusta uudistettiin siten, että pien- ja mikroyrityksille luotiin oma asetus, valtioneuvoston asetus 1753/2015. Asetus koskee pien- ja mikroyrityksen tuloslaskelma- ja tasekaavoja sekä liitetietoina esitettäviä seikkoja. Vanha kirjanpitoasetus jäi koskemaan muita eli suurempia yrityksiä. (Haaramo ym. 2016, 88; Lydman 2016, 15; Rekola-Nieminen 2016,15)

Kun pien- ja mikroyrityksiä koskeva tilinpäätössäännöstö uudistettiin tällä tavalla, tavoitteena oli, että kirjanpitovelvollinen saisi kaiken tarvitsemansa tiedon tilinpäätöksessä esitettävistä seikoista yhdestä asetuksesta. Pien- tai mikroyrityksen kirjanpidon ja tilinpäätöksen tekijä voi nyt käyttää tätä erillistä asetusta tarkistuslistana tilinpäätöstä tehdessään, jotta lain vaatimukset tilinpäätöksen osalta täyttyvät. Ennen uudistusta tiedot pienelle kirjanpitovelvolliselle sallituista mahdollisista helpotuksista piti etsiä kaikille yhteisestä kirjanpitoasetuksesta 1339/1997. Kun kirjanpitoasetus on kirjoitettu suuryrityksen näkökulmaan sopivaksi, on uudesta pien- ja mikroyritysasetuksesta paljon hyötyä tällaisten yritysten kirjanpitotyössä. (Haaramo ym. 2016, 81, 88; Lindblad 2017, 11; Lydman 2016, 15)

Myös aiemmin voimassa olleista työ- ja elinkeinoministeriön asetuksista luovuttiin (Rekola-Nieminen 2016,15). Tällä pyrittiin saamaan kirjanpitoa koskeva lainsäädäntö kokonaisuudessaan kirjanpitolakiin ja -asetuksiin (Haaramo ym. 2016,14). Uudistuksen jälkeen kirjanpitoa säädellään siis viidellä tasolla: EU-lainsäädännöllä, kirjanpitolailla, kirjanpi-

toasetuksilla, kirjanpitolautakunnan yleisohjeilla sekä kirjanpitolautakunnan lausunnoilla (Rekola-Nieminen 2016, 29).

Pien- ja mikroyritysasetuksen 1 luvun 2 §:n mukaan tällaista yritystä ei voi muulla kuin verotusta koskevalla lailla tai säännöksellä velvoittaa esittämään tilinpäätöksessään enempää tietoja kuin pien- ja mikroyritysasetus vaatii. Poikkeuksena ovat osuuskunnat, avoimet yhtiöt, kommandiittiyhtiöt, asunto-osakeyhtiöt, yhdistykset ja säätiöt, joiden tulee täyttää myös erityislakien (esim. osuuskuntalaki) vaatimukset. (Haaramo ym. 2016, 88; Lydman 2016, 16; valtioneuvoston asetus pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista 1753/2015) Tämä seuraa suoraan direktiivin 2013/34/EU artikloista 4.1, 4.5 ja 4.6, joiden mukaan direktiivin määräämää laajempia tilinpäätöstietoja voidaan vaatia vain muilta kuin pieniltä yrityksiltä, mutta myös pieniltä yrityksiltä tietyin edellytyksin silloin, kun vaatimus sisältyy kansalliseen verolainsäädäntöön. (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU) Uuden kirjanpitolain 8 luvun 5 §:ssä määritelläänkin, että pienen tai mikrokokoisen osakeyhtiön sekä avoimen tai kommandiittiyhtiön, jossa vastuunalaisena yhtiömiehenä toimii osakeyhtiö, täytyy esittää tilinpäätöksessään myös ne seikat, mitä verolainsäädäntö mahdollisesti edellyttää (Haaramo ym. 2016, 88; Lydman 2016, 86).

Sen, että yritys on laatinut tilinpäätöksen pien- ja mikroyritysasetuksen mukaan, tulee aina käydä ilmi yrityksen tilinpäätösasiakirjoista. Jos mikroyritys noudattaa nimenomaan mikroyrityksen säännöksiä, se tulee myös mainita. Asetus on tullut voimaan 1.1.2016, eli sitä on sovellettu tilikausilla, jotka alkoivat tuona päivämääränä tai sen jälkeen. Sitä oli kuitenkin sallittua soveltaa jo sellaisiin tilinpäätöksiin, jotka laadittiin 1.1.2016 jälkeen, jos kyseinen tilikausi oli päättynyt aikaisintaan 30.9.2015. Vuoden 2015 puolella loppuneiden tilikausien osalta ehtona oli myös tilinpäätöksen tekeminen neljän kuukauden sisällä tilikauden päättymisestä. (Lindblad 2017, 36; Lydman 2016, 17, 83)

Uudistus toi merkittäviä muutoksia kirjanpidon ja erityisesti tilinpäätöksen tekemiseen niissä yrityksissä, jotka kuuluvat nykylain mukaisiin pien- ja mikroyrityskategorioihin. Näiden kategorioiden sekä niiden määräämien tilinpäätösvaatimuksien sisäistäminen on edellytyksenä sille, että tilinpäätöksen laatija voi hyödyntää uuden lain mahdollistamia helpotuksia. Helpotusten ohella uudet säädökset toisaalta tuovat tilinpäättäjille uutta tulkittavaa ja pohdittavaa, kun tilinpäätöstä ja sen laadukkuutta täytyy nyt entistä korostetummin tarkastella sen käyttäjien näkökulmasta. (Haaramo ym. 2016, 78)

Uudistuksen jälkeisessä laissa on myös huomattava ero entiseen siinä, miten kirjanpitovelvollisia luokitellaan. Aiemmasta poiketen kirjanpitovelvolliset jaetaan oikeushenkilöihin

ja luonnollisiin henkilöihin. Lisäksi kokoluokkia on aiemman kahden sijaan kolme kaikille yrityksille sekä vielä neljäs, joka koskee vain luonnollisia henkilöitä (liite 1). Myös yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen voi katsoa muodostavan oman ryhmänsä uuden lain luokitteluissa. Näiden luokittelujen vuoksi vaihtoehtoja erityisesti tilinpäätöksen laatimisessa noudatettavista säännöistä on useita, joista tilinpäätöksen tekijän pitäisi pystyä valitsemaan. Ennen vuoden 2016 lakiuudistusta kirjanpitolain 1 luvun 1 pykälässä oli pitkä luettelo yritysmuodoista, jotka aina aiheuttavat kirjanpitovelvollisuuden. Uudistetussa pykälässä oikeushenkilöiden osalta luetellaan joitakin yritysmuotoja ja mainitaan esim. säätiöt, mutta luettelon lopussa on kuitenkin kaikenkattava maininta muista yksityisoikeudellisista oikeushenkilöistä, joita kirjanpitovelvollisuus myös koskee. Yleisesti ottaen velvollisuus kirjanpitoon säilyy suhteellisen muuttumattomana, mutta se on kirjattu lakiin uudella tavalla ja selkeämmin. (Haaramo ym. 2016, 11; Lindblad 2017, 13; Rekola-Nieminen 2016, 19 – 21)

2.2.1 Kokoluokat ja määritelmät

Uuden kirjanpitolain pykälissä 1 luvun 4a – 4c määritellään raja-arvot pien-, mikro- ja suuryritykselle. Raja-arvoina käytetään liikevaihtoa, taseen arvoa sekä palveluksessa olevien henkilöiden lukumäärää. Rajoista kaksi tulee ylittyä kyseisellä sekä edellisellä tilikaudella, jotta yritystä ei enää luettaisi mikro- tai pienyritysluokkaan tai jotta se vastaavasti nousisi suuryritysluokkaan. (Haaramo ym. 2016, 10; Lydman 2016, 84)

Ennen uudistusta kokoluokkia oli vain kaksi, pienet ja sitä suuremmat kirjanpitovelvolliset. Uuden lain valmistelun aikana oli harkinnassa myös versio, jossa olisi ollut neljä kokoluokkaa, eli aiemmin mainittujen lisäksi myös keskikokoisyritykset. Tämä luokka jäi laista pois sen jälkeen, kun valmistelun aikana lakiehdotus sai kritiikkiä luokkien liian suuresta määrästä. Tosin osa kritisoijista kyseenalaisti pikemminkin mikroyritysluokan tarpeellisuutta. Toisaalta nytkin voidaan tulkita olevan olemassa myös keskisuurten yritysten luokka, kun osa yrityksistä jää suuryrityksen rajojen alapuolelle, mutta ylittää kuitenkin pienyrityksen kokorajat. (Haaramo ym. 2016, 10; Rekola-Nieminen 2016, 33)

Laissa pienyritys määritellään seuraavasti:

> Tässä laissa tarkoitetaan pienyrityksellä kirjanpitovelvollista, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä:
>
> 1) taseen loppusumma 6 000 000 euroa;
>
> 2) liikevaihto 12 000 000 euroa;
>
> 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 50 henkilöä. (kirjanpitolaki, 1 luvun 4a§)

Suomessa lainsäätäjä on päätynyt ottamaan käyttöön korkeimmat direktiivin sallimat raja-arvot pienyritykselle. Tämä on merkittävä korotus verrattuna uudistusta edeltäneen lain raja-arvoihin pienelle kirjanpitovelvolliselle. Suomen yrityksistä valtaosa, n.97 – 98 %, on uuden kirjanpitolain määrittelyn mukaan pienyrityksiä, jolloin pienyrityksiä koskeva lainsäädännön osa on merkittävässä roolissa suomalaisen yritystoiminnan sääntelyssä. Pienyritysten lainsäädännön osalta direktiivi ei jättänyt kovin suurta liikkumavaraa kansalliselle lainsäädännölle, mutta Suomessa pyrittiin kuitenkin mahdollisuuksien mukaan siihen, että uusi laki vastaisi jo olemassaolleita käytäntöjä. Niinpä ajatuksena on ollut, että aiemmin lakiin kirjattu termi pieni kirjanpitovelvollinen olisi sama kuin uuden lain pienyritys. Siksi käyttöön otettiin mm. lähes laajimmat mahdolliset liitetietovaatimukset pienyrityksille. Pienyritysten kohdalla tulee myös muistaa, että niiden osalta on vielä olemassa jako oikeushenkilöihin ja luonnollisiin henkilöihin, joista jälkimmäiset voivat valita tilinpäätöksen tekemisen joko pien- tai mikroyrityksen säännösten mukaan. (Haaramo ym. 2016, 84; Lindblad 2017, 13; Rekola-Nieminen 2016, 34)

Mikroyrityksestä laissa lausutaan seuraavasti:

> Tässä laissa tarkoitetaan mikroyrityksellä kirjanpitovelvollista, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä:
>
> 1) taseen loppusumma 350 000 euroa;
>
> 2) liikevaihto 700 000 euroa;
>
> 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 10 henkilöä. (kirjanpitolaki, 1 luvun 4b§)

Suurin osa Suomen pienyrityksistä täyttää myös mikroyrityksen määritelmän, ja niitä onkin kaikista maamme yrityksistä 76 – 85 %. Tästä syystä oli tarkoituksenmukaista säätää näille kokoluokille yhteinen pien- ja mikroyritysasetus, ja pitää näiden kokoluokkien tilinpäätössäännökset mahdollisimman yhtenevinä. Mikroyritysluokkaa ei olisi direktiivin perusteella ollut pakko ottaa käyttöön, vaan tämän valinnan tekeminen jäi kansallisille lainsäädäntöelimille. Mikroyritysluokan käyttöönotto kuitenkin vaikutti tuovan merkittävää kevennystä yritysten hallinnolliseen kuormaan, joten sen ottaminen mukaan uuteen kirjanpitolakiin edisti lakiuudistuksen tavoitteiden saavuttamista huomattavasti. (Haaramo ym. 2016, 9; Rekola-Nieminen 2016, 34 – 35)

Mitään estettä sille, että mikrokokoinen yritys noudattaa pienyritystä koskevia säädöksiä, ei ole. Joskus tällä valinnalla on kuitenkin vaikutusta siihen, mitkä säädökset koskevat yritystä, koska eri lainkohdissa puhutaan toisaalta mikrokokoisesta yrityksestä, ja toisaalta yrityksestä, joka noudattaa mikrosäännöksiä. Nämä ovat siis edellämainitusta syystä eri

asioita. Mikrosäännösten noudattamisesta tilinpäätöksen laadinnassa täytyykin aina olla maininta tilinpäätöksessä. (Lindblad 2016, 36; Rekola-Nieminen 2016, 34 – 35)

Laki määrittelee myös suuryritysluokan:

> Tässä laissa tarkoitetaan suuryrityksellä kirjanpitovelvollista, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy vähintään kaksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä:
>
> 1) taseen loppusumma 20 000 000 euroa;
>
> 2) liikevaihto 40 000 000 euroa;
>
> 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 250 henkilöä. (kirjanpitolaki, 1 luvun 4c§)

Suomalaisista yrityksistä alle kaksi prosenttia kuuluu suuryritysluokkaan. Sekä ne että muutkin pienyritystä suuremmat yritykset noudattavat tilinpäätöksen teossa kirjanpitoasetusta. Niin sanottuja keskikokoisyrityksiä ei ole laissa määritelty, vaan niitä määrittää se, etteivät ne täytä minkään laissa mainitun kokoluokan määritelmää. (Rekola-Nieminen 2016, 35)

On hyvä huomata, että mainitut kokorajat pätevät myös aatteellista toimintaa harjoittaviin kirjanpitovelvollisiin. Vaikka niiden kohdalla ei voida puhua varsinaisesti liikevaihdosta, sitä vastaavaksi on ajateltu varainhankinnan, varsinaisen toiminnan ja lisäksi sijoitus- ja rahoitustoiminnan yhteenlaskettua tuottoa. Aina tähän ei ole kuitenkaan laskettu saatuja yleisavustuksia. (Lydman 2016, 85)

Uuden lain 1 luvussa on täysin uusi pykälä 9 §, joka seuraa suoraan direktiivin 2013/34/EU vaatimuksista. Pykälän tarkoituksena on määritellä, mitä Suomessa tarkoitetaan yleisen edun kannalta merkittävällä yhteisöllä eli niin sanotulla PIE-yhteisöllä. Tällaisten yhteisöjen suhteen tilinpäätökseen kohdistuvat vaatimukset ovat muita tiukemmat, eivätkä ne saa käyttöönsä kaikkia niitä helpotuksia, mitä ne muuten kokonsa vuoksi voisivat saada. Pykälä 9 § vastaa direktiivin perusmääritelmää, eli Suomessa yhteiskunnallisen merkittävyyden ei lisää yritysten hallinnollista kuormaa minimiä enempää. Käytännössä PIE-yhteisöihin lukeutuvat Suomessa pörssiyhtiöt, pankit ja vakuutusyhtiöt. Jos pien- tai mikroyrityksellä on aikomus listautua, sen tuleekin ottaa huomioon listautumisen vaikutus raportointivelvoitteisiin. (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU; Lindblad 2017, 14; Lydman 2016, 85 – 86; Rekola-Nieminen 2016, 45)

2.2.2 Ammatin- ja liikkeenharjoittajat

Oikeushenkilöiden ja luonnollisten henkilöiden kirjanpitovelvollisuutta koskevien säännösten eriyttäminen oli huomattava rakenteellinen muutos. Tavoitteena, kuten pien- ja mikroyrityssäädösten kohdallakin, on ollut vähentää erityisesti luonnollisten henkilöiden hallinnollista kuormaa. Aiemmin vain ammatinharjoittajia koskeneita säännöksiä on laajennettu koskemaan myös liikkeenharjoittajia, ja nämä molemmat ryhmät yhdessä muodostavat luonnollisten henkilöiden kirjanpitovelvolliskategorian. Usein ammatinharjoittajan ja liikkeenharjoittajan välinen ero onkin vaikea tehdä, ja siksi on hyvä, että molempia koskevat nyt täysin samat säännökset kirjanpidon osalta. Kaikille luonnollisille henkilöille esimerkiksi sallitaan yhdenkertainen kirjanpito tiettyjen kokorajoitusten täyttyessä. Yhdenkertainen kirjanpito on aina maksuperusteista, joten tässä opinnäytetyössä viitataan siihen termillä maksuperusteinen kirjanpito eli samoin kuin suurimmassa osassa lähdekirjallisuudesta. (Lindblad 2017, 19; Rekola-Nieminen 2016, 19, 24)

Aiemmin mainittu vain luonnollisia henkilöitä koskeva kokoluokka on mikroyritystäkin pienempi, ja se liittyy juuri maksuperusteiseen kirjanpitoon:

> Sen estämättä, mitä tämän luvun 2§:ssä säädetään, ammatin- ja liikkeenharjoittaja ei ole velvollinen pitämään kahdenkertaista kirjanpitoa, mikäli sekä päättyneenä, että sitä edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä:
>
> 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa;
> 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai
> 3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä. (kirjanpitolaki, 1 luvun 1a§ 2 mom.)

Kuitenkin liiketapahtumat tulee merkitä niin, että merkinnöistä on jatkuvasti selvitettävissä ostovelkojen ja myyntisaamisten määrä ja että niistä on saatavissa verovelvollisuuden täyttymiseen tarvittavat tiedot. Lisäksi jos maksuperusteinen kirjanpito valitaan, tulee tilikauden olla kalenterivuosi. Mikrokokoiset yhdistykset ja säätiöt voivat laatia myös tilinpäätöksen maksuperusteisesti, tosin sellaisin pakollisin suoriteperusteisin osin, joihin vaadittujen tietojen kerääminen vaatinee jonkinlaista kahdenkertaisen kirjanpidon ylläpitoa tai muuta hyvin suuritöistä dokumentointia. Lindblad myös huomauttaa, että koska yksi kokorajoista on taseen loppusumma, tase voidaan joutua laatimaan vain sen päättämiseksi, voidaanko yksinkertaista kirjanpitoa käyttää. (Haaramo ym. 2016, 11 – 12; Lindblad 2017, 15, 19)

Lisäksi ammatin- ja liikkeenharjoittajan täytyy laatia tilinpäätös, jos päättyneellä sekä sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella vähintään kaksi mikroyrityksiä koskevista raja-arvoista täyttyy, tässä tapauksessa on noudatettava mikroyrityksen tilinpäätössääntöjä. Tämä kos-

kee toisin sanoen mikroyritystä suurempaa ammatin- tai liikkeenharjoittajaa. Mikroyrityskokoiset ammatin- ja liikkeenharjoittajat on vapautettu tilinpäätöksen laatimisvelvoitteesta, joten tältä osin luonnollisten henkilöiden hallintovelvoitteita on kevennetty vielä huomattavasti enemmän kuin samankokoisten muita yritysmuotoja edustavien yritysten. (Haaramo ym. 2016, 11; kirjanpitolaki, 1 luvun 1a§ 3 mom.; Lindblad 2017, 15)

Kuitenkin Rekola-Niemisen mukaan tilinpäätöksen tekemättä jättämistä kannattaa tämänkokoisen yrityksen osalta harkita tarkkaan, vaikka lainsäädäntö nyt mahdollistaakin sen. Elinkeinoverolaki edellyttää edelleen monilta osin verotuksen kirjanpitosidonnaisuutta ja suoriteperusteisuuteen pohjautumista, ja tämän noudattamiseksi tilinpäätöstä vastaava työ kuitenkin tulee tehtäväksi. Yksi mahdollisuus on tällöin tehdä vain tuloslaskelma ja tase, mutta jättää liitetiedot tekemättä. Mikrokokoinen yritys ei kuitenkaan terminologiasta huolimatta ole aina todellisuudessa kovin pieni, sillä yksi mikroyrityksen raja-arvoista saa ylittyäkin. Tässä tilanteessa yrittäjä itse, rahoituksen antaja tai muu sidosryhmä voi olla hyvinkin kiinnostunut normaaliin tapaan tehdyn tilinpäätöksen tiedoista. On myös hyvä muistaa, että mikäli luonnollista henkilöä koskevat jonkin erityislain vaatimukset kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä, nämä menevät ohi yleislain eli kirjanpitolain säännöksistä. (Lindblad 2017, 26; Rekola-Nieminen 2016, 25)

2.2.3 Oikea ja riittävä kuva sekä muita periaatteita

Kirjanpitolain uudistuksessa siirryttiin lain kolmannen luvun 2 §:ssä lopullisesti käyttämään ilmaisua ”oikea ja riittävä kuva” aiemman ”oikeat ja riittävät tiedot” sijasta. Tässä muutoksessa oli suurimmaksi osaksi kyse siitä, että haluttiin tuoda lainsäädännön terminologiaa merkitykseltään lähemmäs vastaavaa englanninkielistä termiä. Osin on oltu sitä mieltä, ettei tämä muutos ole merkityksellinen, toisaalta osin on katsottu, että ”oikea ja riittävä kuva” olisi vaativampi ehto, koska se viittaa lukijan saamaan, subjektiiviseen käsitykseen tilinpäätöksestä. Mitään tyhjentävää luetteloa siitä, mitä oikean ja riittävän kuvan antamiseen sisältyy, ei olekaan laissa tai muuallakaan annettu. Kirjanpitoasetus sekä pien- ja mikroyritysten kirjanpitoasetus antavat ainoastaan minimivaatimukset pakollisista liitetiedoista. Lainsäädännössä todetaan tämän lisäksi vain, että lisätiedot annetaan liitetiedoissa, mikäli ne ovat oikean ja riittävän kuvan saamiseksi tarpeen. Tämä tarpeellisuuden määrittäminen jää siis tilinpäättäjän vastuulle. (Rekola-Nieminen 2016, 84; Tikkanen 2017, 57)

Mikroyritykset on kuitenkin suojattu oikean ja riittävän kuvan vaatimukselta ns. suojasatamasäännöksellä. Tämä tarkoittaa, että mikroyrityksen ei tarvitse antaa tilinpäätöksessään enempää liitetietoja kuin pien- ja mikroyritysasetuksessa on määritelty, vaikka oikeaa ja

riittävää kuvaa ei tilinpäätöksestä syntyisikään. Toisaalta tämän säädöksen voi tulkita myös niin, että tällaista vapautusta ei ole annettu, vaan mikrokokoisen yrityksen kohdalla on vain määritelty tarkkaan, mitä oikea ja riittävä kuva tarkoittaa. Tämä oikea ja riittävä kuva syntyy siis aina, kun mikroyritys on noudattanut sille asetettuja tilinpäätöksen minimivaatimuksia. Joka tapauksessa tämä säännös on keskeinen periaatteellinen uudistus lainsäädäntöömme, ja se tuo merkittävää helpotusta mikroyritysten tilinpäättäjien työhön. Suojasatamasäännös oli direktiivissä annettu kansallisena optiona, eli oli täysin unionin kunkin jäsenvaltion päätettävissä, otetaanko sitä käyttöön. (Haaramo ym. 2016, 80 – 81; Kaisanlahti & Leppiniemi 2016, 5; Lindblad 2017, 36; Rekola-Nieminen 2016, 84)

Kokonaan uudessa kolmannen luvun pykälässä 2 a § on määritelty, mitä olennaisuudella tarkoitetaan yleisenä tilinpäätösperiaatteena. Tätä määritelmää on toivottu jo pidempään, sillä olennaisuus on esiintynyt usein esimerkiksi kirjanpitolautakunnan kannanotoissa ja se on ollut aiemminkin osa suomalaista hyvää kirjanpitotapaa. Koska tällainen määritelmä sisältyi myös lakimuutoksen liikkeellepanneena voimana olleeseen direktiiviin, se tuotiin nyt myös kirjanpitolakiin. On luonnollista, että kun direktiivillä haluttiin vähentää yritysten hallinnollista taakkaa kuitenkin tilinpäätösinformaation käyttäjät huomioiden, olennaisuuden periaatettakin säädöksessä käsitellään. Uusi määrittely ei kuitenkaan ole euromääräinen tai edes prosentuaalinen, vaan se on monimutkaisemmin sidoksissa aina kunkin tapauksen olosuhteisiin. Tilinpäätökseen liittyvä asia on pykälän mukaan olennainen, jos sen poisjättäminen muuttaa sitä kuvaa, jonka tilinpäätöstä lukeva tilinpäätöksestä saa sekä niitä johtopäätöksiä, joita tämän kuvan pohjalta tehdään. Näin olennaisuus siis liittyy oikean ja riittävän kuvan antamiseen. Tilinpäätökseen liittyvien samanlaisten asioiden olennaisuutta ei tarkastella yksittäin vaan kokonaisuutena. Olennaisuuden periaate liitetään laissa vain tilinpäätökseen, ja lisäksi pykälässä luetellaan ne tilinpäätöksen osiot, joissa periaatetta voidaan käyttää. Tämä tarkoittaa, että normaalista liikekirjanpidosta ei voida jättää pois asioita sen perusteella, että ne olisivat epäolennaisia. (Haaramo ym. 2016, 17, 20 – 23; Lindblad 2017, 36 – 37; Rekola-Nieminen 2016, 85 – 86)

Kolmannen luvun pykälään 3 §, joka koskee muita tilinpäätösperiaatteita, ei ole tehty lakiuudistuksessa kovin huomattavia muutoksia. Suurin muutos on ns. netotuskiellon siirtäminen kirjanpitoasetuksesta tähän pykälään. Tällä direktiivin mukaisesti säädetään varoihin ja velkoihin ja toisaalta tuottoihin ja kuluihin kuuluvien erien vähentäminen toisistaan kielletyksi. (Haaramo ym. 2016, 14 – 15; Rekola-Nieminen 2016, 88)

Lain kolmannen luvun 4 § koskee kirjanpidon oikaisemista suoriteperusteiseksi tilinpäätöksessä. Nykyisessä laissa tästä voivat poiketa ainoastaan mikrokokoiset yhdistykset ja säätiöt, joille sallitaan maksuperusteella tehty tilinpäätös. Tällöin vaaditaan kuitenkin liite-

tietoina lähes kaikki samat asiat, jotka muutoin kirjattaisiin itse tilinpäätökseen. (Rekola-Nieminen 2016, 98)

Kirjanpitolain 1 luvun 3 §:n mukaan kirjanpitovelvollisen tulee noudattaa hyvää kirjanpitotapaa. Tämä kohta ei vuoden 2016 uudistuksessa muuttunut, eikä se ollut tarkoituksenakaan. Tästä seuraa, että vaikka ns. suojasatamasäännös vapauttaa mikrokokoisen yrityksen siitä vaatimuksesta, että tilinpäätöksen olisi annettava oikea ja riittävä kuva yrityksen taloudellisesta tilanteesta, niin hyvää kirjanpitotapaa on silti noudatettava. Hyvän kirjanpitotavan ohjaaminen on kirjanpitolautakunnan tehtävä. (Haaramo ym. 2016, 14; Rekola-Nieminen 2016, 28)

2.2.4 Konsernitilinpäätös

Lakiuudistuksessa kirjanpitolain 1 lukuun tuotiin kokonaan uusi pykälä 6 a §, jossa määritellään pien- ja suurkonserni. Näiden konsernikokoluokkien raja-arvot ovat samat kuin lain 4 §:ssä määriteltyjen vastaavien yrityskokoluokkien (liite 1). Siispä kategorioiden väliin jää myös kolmas, ns. keskikokokonserniluokka. Konsernin luvut saadaan laskemalla konserniyritysten luvut emoyhtiön tilinpäätöspäivältä yhteen tekemättä mitään eliminointeja. Niinpä minkään konsernin konsernitilinpäätöksessä esiintyvistä liikevaihdosta tai taseen loppusummasta ei voi päätellä sen kokoluokkaa, sillä konsernitilinpäätöksen yhteydessä eliminoinnit on jo tehty. (Haaramo ym. 2016, 10, 104; Lydman 2016, 85; Rekola-Nieminen 2016, 42)

Kirjanpitolain kuudes luku koskee konsernitilinpäätöksen tekemistä, ja tähän lukuun tulikin lakimuutoksen yhteydessä suuria muutoksia. Luvussa annetaan melko tarkkaa ohjeistusta konsernitilinpäätöksen käytännön toteutuksesta verrattuna kirjanpitolain muihin lukuihin. Uusi kirjanpitolaki vapauttaa monet aiemmin konsernitilinpäätöksen tekemään joutuneet konsernit tästä laatimisvelvollisuudesta. Tämä johtuu siitä, että uudessa laissa laatimisvelvollisuuden alaraja lasketaan koko konsernin eliminoimattomista liikevaihdoista, taseen loppusummista ja henkilöstömäärästä, siten että raja-arvot ovat samat kuin pienellä kirjanpitovelvollisella. Nämä raja-arvot ovat tuntuvasti korkeammat kuin aiempi alaraja konsernitilinpäätöksen laatimisvelvoitteelle. (Haaramo ym. 2016, 105; Rekola-Nieminen 2016, 179)

Direktiivissä 2013/34/EU esitettiin ehdoton vaatimus siitä, että osakeyhtiömuotoiset pienkonsernit tulee vapauttaa konsernitilinpäätöksen tekemisestä. Suomessa tämä ei onnistunut pelkästään kirjanpitolain muutoksella, sillä aiemmin osa niistä konserneista, jotka kirjanpitolaissa oli jo vapautettu konsernitilinpäätöksestä, joutuivat sen kuitenkin tekemään

osakeyhtiölain säädösten vuoksi. Näinpä kirjanpitolain muutoksen yhteydessä myös osakeyhtiölakia täytyi tältä osin muuttaa. Muiden yhtiömuotojen osalta voi olla sellaisia erillissäännöksiä, jotka kuitenkin velvoittavat konsernitilinpäätöksen tekemiseen kokorajoista huolimatta. Näin on esimerkiksi säätiölaissa. (Haaramo ym. 2016, 106; Rekola-Nieminen 2016, 180)

Uudessa laissa konsernitilinpäätöksen laatimiseen on velvoitettu kaikki pienkonsernia suuremmat konsernit ammatin- ja liikkeenharjoittajaa lukuun ottamatta, jos emo harjoittaa liiketoimintaa. Aiemmasta poiketen siis laatimisvelvollisuus koskee esimerkiksi osuuskuntia. Mikrokonsernin ei tarvitse tehdä konsernitilinpäätöstä ja pienkonserninkin kohdalla ainoa poikkeus vapautuksesta ovat sellaiset pienkonsernit, joiden konserniyrityksistä jokin on yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö. Kirjanpitolautakunnan maaliskuussa 2017 antaman lausunnon mukaan myöskään se, että emoyrityksessä jaetaan osinkoa, ei vaikuta konsernitilinpäätöksen laatimisvelvoitteeseen. (Haaramo ym. 2016, 10; Lydman 2016, 86; Rekola-Nieminen 2016, 183; Honkamäki 2017, 51)

Rekola-Niemisen mukaan johdonmukaisuuden periaate tilinpäätöksen laatimisessa johtaa siihen, että jos konserni joinain vuosina kuuluisi pienkonserniluokkaan ja toisina ei, sen tulisi laatia konsernitilinpäätös joka vuosi. Jos konsernitilinpäätös jätetään välillä tekemättä, sen laatiminen taukovuosien jälkeen on haasteellista. Sama koskee ylipäätäänkin sellaisia kirjanpitovelvollisia, joiden luvut joinain vuosina oikeuttaisivat käyttämään pienen kirjanpitovelvollisen säännöksiä. Tällöin johdonmukaisuuden säilyttämistä kannattaa pohtia ennen tilinpäätöskäytäntöjen muuttamista. (Rekola-Nieminen 2016, 183)

Kirjanpitolaissa oli aiemmin annettu joitain helpotuksia pienkonserneille, jotka tekivät konsernitilinpäätöksen. Nyt kun pienkonsernit on kokonaan vapautettu konsernitilinpäätöksen tekemisestä, nämä helpotukset poistettiin. Halutessaan laatia konsernitilinpäätöksen, pienkonserninkin tulee tehdä se yleisten säännösten mukaisesti. Tämän vuoksi pien- ja mikroyritysasetuksesta ei löydy lainkaan säännöksiä konsernitilinpäätöksen laatimisesta, vaan kaikki ohjeistus tämän osalta on kirjanpitoasetuksessa. Konsernin rahoituslaskelmaa ei kuitenkaan tarvitse laatia, ellei kyseessä ole suurkonserni tai sellainen konserni, johon kuuluu yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö. (Haaramo ym. 2016, 10; Rekola-Nieminen 2016, 195, 230)

2.2.5 Tilinpäätöksen rakenne ja liitetiedot

Tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta säädetään kirjanpitolain kolmannessa luvussa, jossa määritellään tilinpäätöksen sisältö, siihen liittyvät laadulliset ja muodolliset vaati-

mukset, sen rekisteröinti, allekirjoitus sekä tilinpäätöksen varmentaminen erittelyjen avulla. Kirjanpitoasetuksissa eritellään tarkemmin, millaisia tilinpäätöksen osien tulee olla muodoltaan sekä mitä liitetietojen ja erittelyjen tulee sisältää. (Rekola-Nieminen 2016, 75).

Vuoden 2016 lakiuudistuksessa kirjanpitolain 3 lukuun tehtiin useita muutoksia, mutta luvun pääasiallinen sisältö pysyi ennallaan. (Rekola-Nieminen 2016, 75) Kyseisen luvun 1 §:n mukaan kaikkien kirjanpitovelvollisten paitsi mikrokokoisten liikkeen- ja ammatinharjoittajien täytyy laatia tilinpäätös. Lisäksi suuryrityksen tai yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tulee laatia rahoituslaskelma. Samassa pykälässä säädetään myös siitä, minkä kirjanpitovelvollisten on liitettävä tilinpäätökseensä toimintakertomus; näitä ovat julkiset osakeyhtiöt, pientä suuremmat osuuskunnat tai yksityiset osakeyhtiöt sekä yleisen edun kannalta merkittävät yhteisöt. Se, että tilinpäätös koostuu taseesta, tuloslaskelmasta, rahoituslaskelmasta ja liitetiedoista pysyi uudistuksessa ennallaan. Kuitenkin se, mitä näistä kirjanpitovelvollisen tulee sisällyttää tilinpäätökseensä, pohjautuu lain uusiin kokoluokituksiin. Rahoituslaskelmaa ei voitu vaatia pien- ja mikroyrityksiltä, sillä se on täysin kansallinen vaatimus, eikä direktiivi anna mahdollisuutta kiristää näiden yritysten tilinpäätösvaatimuksia muista kuin verotukseen liittyvistä syistä. Samasta syystä myöskään toimintakertomusta ei voinut vaatia näiltä yrityksiltä, vaan ne on nimenomaisesti direktiivissä siitä vapautettu. (Haaramo ym. 2016, 13; Rekola-Nieminen, 76 – 82)

Lakimuutoksen yhteydessä säädettiin kokonaan uusi asetus pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä liitetiedoista. Asetus on jaoteltu siten, että 1 luvussa säädetään sekä pien- että mikroyrityksiä koskevat asiat, kun taas 2 ja 3 luvussa pienyrityksiä koskevat asiat ja 4 luvussa mikroyrityksiä koskevat asiat. (Rekola-Nieminen 2016, 229)

Aiemman lainsäädännön aikana osakeyhtiöiltä vaadittiin laajempia liitetietoja kuin muilta kirjanpitovelvollisilta. Nyt direktiivi on nimenomaisesti kieltänyt vaatimasta pieniltä osakeyhtiömuotoisilta kirjanpitovelvollisilta lisäliitetietoja muutoin kuin verolaeissa. Sen sijaan henkilöyhtiöiltä, osuuskunnilta, yhdistyksiltä ja niin edelleen lisäliitetietoja voidaan vaatia erillislaeissa. Nämä yhteisölakien mahdollisesti asettamat vaatimukset sivuuttavat kirjanpitolaissa olevat tilinpäätösraportoinnin helpotukset pienyrityksille. (Haaramo ym. 2016, 83; Rekola-Nieminen 2016, 232)

Pien- ja mikroyritysasetuksen 1 luvun 3 § käsittelee kirjanpitolain vaatimaa oikean ja riittävän kuvan antamista kirjanpitovelvollisen varoista, veloista, taloudellisesta asemasta ja tuloksesta. Pienyrityksen ja mikroyrityksen asemat ovat tältä osin erilaiset. Tämän luvun toinen momentti on ns. suojasatamasäännös, jossa säädetään, että mikrokokoisen osakeyhtiön tapauksessa oikean ja riittävän kuvan vaatimus täyttyy aina, mikäli tilinpäätös on

tehty kirjanpitolain mukaan ja siinä on esitetty pien- ja mikroyritysasetuksen vaatimat tiedot. Näin ollen mikroyrityksen ei tarvitse pohtia, täytyisikö asetuksen vaatimukset ylittäviä lisätietoja antaa, jotta oikea ja riittävä kuva syntyisi. Muiden kuin osakeyhtiöiden täytyy lisäksi huomioida oman yhtiölainsäädäntönsä vaatimukset. Pykälän ensimmäinen momentti taas säätää, että pienyrityksen täytyy esittää tilinpäätöksen liitetietona myös muita tietoja kuin asetuksessa määritellyt, mikäli oikeaa ja riittävää kuvaa ei muutoin saada aikaan. Pienyrityksen täytyy siis itse arvioida, syntyykö lukijalle oikea ja riittävä kuva tilinpäätöksen vaadituilla liitetiedoilla, vai onko lisätietojen antaminen tarpeen. Tämä koskee myös toimintakertomuksessa normaalisti esitettäviä tietoja, jotka täytyy esittää liitetietona, jos oikea ja riittävä kuva sitä vaatii. Näin siitä huolimatta, että myös pienyritykset on kirjanpitolaissa vapautettu varsinaisen toimintakertomuksen laatimisesta. (Lindblad 2017, 36; Lydman 2016, 88; Rekola-Nieminen 2016, 233)

Asetuksen 2 luvussa määritellään pienyrityksen tilinpäätöskaavat. Nämä eivät ole muuttuneet olennaisesti aiemmista. Satunnaiset erät ovat toki poistuneet tuloslaskelmakaavasta kuten muillakin kirjanpitovelvollisilla. Pienyritys saa edelleen käyttää yhtä lailla kululajikohtaista kuin toimintokohtaista tuloslaskelmaakin, jollei sen tarvitse käyttää asetuksessa erikseen määriteltyä kaavaa, esimerkiksi yhdistyskaavaa tai kiinteistökaavaa. Pienyritys saa myös tehdä lyhennetyn tuloslaskelman, jossa tuloksen esittäminen aloitetaan yhdistetystä Bruttotulos-erästä, johon lasketaan kaikki normaalin kaavan Liikevaihdosta Ulkopuolisiin palveluihin. Kuitenkin tällöin tuloslaskelman erittelyihin on Lydmanin mukaan hyvä liittää selvitys bruttotuloksen muodostumisesta, kun taas Lindblad kehottaa juuri tästä syystä harkitsemaan erien yhdistämistä tarkasti. Ammatinharjoittajan tuloslaskelmakaavaa ei laissa enää ole. (Haaramo ym. 2016, 13; Lindblad 2017, 54 – 55; Lydman 2016, 89, 99; Rekola-Nieminen 2016, 235)

Luvun 4 §:ssä määritellään pienyrityksen tasekaava, joka voi kuten tuloslaskelmakin olla lyhennetty. Kuitenkin Suomessa edelleen minimitasekaava on huomattavasti laajempi kuin se minimitasekaava, jonka direktiivi olisi sallinut. Meillä pienyrityksenkin täytyy eritellä saamiset sekä vieras pääoma alaeriin, ja lisäksi oma pääoma tulee esittää per rahasto. Näin ollen pienyrityksen tase saadaan laatia niin, että pysyvissä vastaavissa eritellään aineettomat hyödykkeet, aineelliset hyödykkeet ja sijoitukset, ja lisäksi vaihtuvissa vastaavissa vaihto-omaisuus, saamiset, joista pitkäaikaiset erikseen sekä vielä rahoitusarvopaperit sekä rahat ja pankkisaamiset. Omassa pääomassa tulee eritellä osake-, osuus- tai muu vastaava pääoma, rahastot erikseen, edellisten tilikausien tulos sekä tilikauden tulos ja lisäksi vieraassa pääomassa tilinpäätössiirtojen kertymä, pakollisten varausten yhteismäärä sekä pitkäaikaisten velkojen määrä tulee eritellä. (Lydman 2016, 106 – 107; Rekola-Nieminen 2016, 238)

Kirjanpitolain kolmannen luvun 1 § määritellään, että kustakin tuloslaskelman ja taseen erästä on esitettävä vertailutieto edelliseltä tilikaudelta, ja mikäli vertailutieto ei ole käyttökelpoinen, sitä täytyy oikaista. Tämä koskee kaikenkokoisia yrityksiä kuten ennenkin. Näin ollen näiden vertailutietojen täytyy näkyä myös pien- ja mikroyritysten tuloslaskelma- ja tasekaavoissa. (Haaramo ym. 2016, 89; Lydman 2016, 91, 107)

Valituissa tuloslaskelma- ja tasekaavoissa pitäisi pysytellä vuodesta toiseen. Tuloslaskelman ja taseen esittämistapaa ei siis saa muuttaa muutoin kuin erityisestä syystä. Pienyrityksen tulee näin tehdessään esittää liitetiedoissa poikkeaminen esittämistavasta sekä sen perusteet, kun taas mikroyrityksen ei tarvitse. (Lindblad 2017, 54; Rekola-Nieminen 2016, 238)

Pykälän 6 momentti 1 on uusi. Siinä määritellään, että kaavoihin saa lisätä uusia eriä, mikäli ne eivät sisällöllisesti kuulu mihinkään kaavassa jo olevaan nimikkeeseen. Myös välisummilla kaavaa voidaan täydentää. Kansallisesti tällaisia lisäyksiä verrattuna direktiiviin ovat Verotusperusteinen varaus ja Poistoero. Asetuksen 2 luvun 8 pykälä puolestaan antaa luvan poiketa tuloslaskelma- ja tasekaavoista siten, että nimikkeiden numero- ja kirjaintunnisteet eroavat kaavoissa mainituista tai ne jätetään kokonaan pois. (Lydman 2016, 91; Rekola-Nieminen 2016, 239).

Pien- ja mikroyritysasetuksen 3 luku käsittelee pienyrityksen liitetietoja. Direktiivissä on määritetty ne liitetiedot, mitä pienyritykseltä sallitaan vaadittavan. Kuitenkin direktiivissä on annettu myös kansallinen optio vaatia eräät direktiivissä mainitut lisätiedot, joista Suomessa otettiinkin käyttöön lähes kaikki. Vaikka liitetietovaatimusluettelo asetuksessa onkin pitkä, käytännössä yritykseltä vaadittavat liitetiedot voivat olla varsin vähäiset. Pien- tai mikroyrityksellä jopa todennäköistä on, että yksikään laatimisperiaatteita koskeva liitetietovaatimus ei tule sovellettavaksi. Lisävaatimuksien tuomaa taakkaa keventämään luotiin ns. kansalliset olettamat, jota koskevat tämän luvun 1 §:n tilinpäätöksen laatimisperiaatteita. Jos tilinpäätösmenettely on olettaman mukainen, siitä ei pykälän mukaan tarvitse antaa liitetietoa. Nämä kansalliset olettamat jaetaan pykälässä kahteen ryhmään siten, että 1 momentissa esitetyt olettamat sallitaan myös pientä suuremmille, kirjanpitoasetusta noudattaville yrityksille, kun taas 2 momentissa esitetyt olettamat koskevat vain pien- ja mikroyrityksiä. Pelkästään pien- ja mikroyrityksille sallitut olettamat koskevat pysyvien vastaavien hyödykkeitä. Niissä oletetaan, että pienyritys noudattaa tilinpäätöksessään verotuksen kanssa yhteensopivaa menettelyä tai yksinkertaisinta käytettävissä olevaa menettelyä. Jos näin ei ole, liitetieto asiasta täytyy antaa. (Kaisanlahti & Leppiniemi 2016, 3; Lydman 2016, 110; Rekola-Nieminen 2016, 241 – 244)

Liitetietoja koskevan luvun 2 § määrää, että liitetietona tulee esittää tieto poikkeuksellisista tuotto- ja kulueristä, paitsi mikäli ne ovat epäolennaisia. Tämän pykälän tarpeellisuus nousee siitä, että uudistuksen yhteydessä aiemman tuloslaskelmakaavan Satunnaiset erät poistuivat. Tällöin jokin poikkeuksellinen tuotto- tai kuluerä, jotka tulevat nyt kirjattavaksi ylempänä tuloslaskelmassa, saattaa vääristää Liikevoittoa eikä tilinpäätös synnytä oikeaa kuvaa yrityksen toiminnasta. Pykälässä 4 taas säädetään, mitä liitetietoja maa-alueiden tai arvopaperien arvonkorotuksista tulee antaa. Vaatimukset ovat laajentuneet aiemmasta. (Rekola-Nieminen 2016, 244 – 246)

Asetuksen 3 luvun 5 pykälä ei sellaisenaan ole voimassa mikroyrityksille, vaan se koskee vain pienyrityksiä ja sellaisia mikroyrityksiä, jotka käyttävät pienyritysten säädöksiä. Pykälä käsittelee rahoitusvälineiden ja sijoituskiinteistöjen arvostamista käypään arvoon taseessa. Jos pienyritys on ottanut tämän mahdollisuuden käyttöön, sen tulee antaa asiasta tässä pykälässä mainitut liitetiedot. Mikrosäädöksiä noudattava yritys ei puolestaan saa lainkaan merkitä näitä omaisuuseriä taseessa käypään arvoon, joten se ei myöskään anna asiasta liitetietoja. Aiemmin tämä käypään arvoon arvostaminen on ollut mahdollista kaikille yrityksille kokoon tai käytettyihin muihin tilinpäätössäädöksiin katsomatta, vaikka siitä ei olekaan ollut omaa momenttia säädöksissä, kuten nyt on. Oletettavasti monikaan pien- tai mikroyritys ei tätä käypään arvoon arvostamisen mahdollisuutta tule käyttämään, sillä se edellyttää IAS-standardeihin perehtymistä sekä elinkeinoverolain säädösten erityistä huomioimista. Pykälässä 5 säädetään myös rahoitusjohdannaisten arvostusmenetelmästä annettavista liitetiedoista. Tämä pykälän osa koskee yhtä lailla mikro- kuin pienyrityksiäkin. Mikäli rahoitusjohdannaista ei ole taseessa arvostettu käypään arvoon, sen käypä arvo tulee kertoa liitetietona. Mikroyrityksellä nämä liitetiedot tulevat siis aina annettaviksi, koska sillä ei ole mahdollisuutta käyvän arvon arvostamiseen. Rahoitusjohdannaisten käsittely lienee ylipäätään melko harvinaista pien- ja mikroyritysten kohdalla, ja Rekola-Nieminen huomauttaa myös, että koska johdannaissopimuksen aiheuttama rahaliikenne tapahtuu usein vasta sopimuksen päätyttyä, käy helposti niin, ettei kirjanpitäjä ole edes tietoinen sopimuksen olemassaolosta ennen kuin se jo päättyy. (Haaramo ym. 2016, 29, 94; Lydman 2016, 114 – 115; Rekola-Nieminen 2016, 246 – 247)

Kolmannen luvun pykälässä 7 määrätään erinäisiä vakuuksia ja taseen ulkopuolisia taloudellisia sitoumuksia ja vastuita koskevista liitetiedoista. Nämä ovat hyvin pitkälti yhtenevät ennen lakimuutosta voimassaolleen kirjanpitolain 2 luvun 7 §:n kanssa. Esineoikeudellisten vakuuksien esittämisestä on nyt säädetty tarkemmin. Lisäksi uudessa asetuksessa vakuuksista täytyy eritellä paitsi konserniyrityksen puolesta annetut, myös osakkuusyrityksen puolesta annetut. Tämä lisää tarvetta tunnistaa osakkuusyritykset. Taseen ulkopuoli-

sista sitoumuksista ilmoitetaan kokonaismäärä, siten että yhteismäärään sisältyvät erät ovat samoja kuin aiemmankin lainsäädännön aikana. Näiden sitoumuksien laadusta täytyy antaa tieto vain, jos ne ovat olennaisia ja tieto niistä välttämätön oikean ja riittävän kuvan saamiseksi. Pykälässä mainitaan myös sellaiset eläkevastuut, joita ei ole siirretty vakuutusyhtiön kannettavaksi. Yleensä suomalaisten pien- ja mikroyritysten kohdalla kuitenkin nämä vastuut on siirretty eläkeyhtiöille ja yrityksen vastuu niistä selviää tilinpäätökseen kirjatusta eläkemaksujen jaksotuksesta. näiden erinäisten vastuiden esittäminen liitetiedoissa on edellytys sille, että yrityksen taloudellisia toimintaedellytyksiä voidaan arvioida oikein. (Haaramo ym. 2016, 95; Lydman 2016, 115 – 116; Rekola-Nieminen 2016, 248 – 250)

Pien- ja mikroyritysasetuksessa liitetiedoissa vaaditaan ilmoitettavaksi emoyrityksen nimi ja kotipaikka vain yrityksen lähimmän konsernitilinpäätöksen laativan emon osalta. Tästä määrää 3 luvun pykälä 8. Ennen lakimuutosta myös konsernin ”ylimmän” emon tiedot täytyi ilmoittaa. (Lydman 2016, 117; Rekola-Nieminen 2016, 250)

Luvun 3 pykälä 9 säätää, mitä liitetietoja pien- ja mikroyrityksen on annettava toimitusjohtajalle ja hallintoelimiin kuuluville henkilöille annetuista lainoista sekä näiden puolesta annetuista sitoumuksista. Tämän pykälän säädökset eivät eroa juurikaan uudistusta edeltäneen kirjanpitolain määräyksistä. Ainoastaan toimitusjohtajan sijainen on poistettu niiden henkilöiden listalta, joita tämä pykälä koskee. Tämän muutoksen vaikutus jäänee pieneksi, sillä pien- ja mikroyrityksissä ei juurikaan Suomessa ole valittu toimitusjohtajan sijaisia. Johtoryhmä ei ole pykälässä tarkoitettu hallintoelin, vaan ainoastaan hallitus ja sitä vastaavat elimet. (Haaramo ym. 2016, 85; Lydman 2016, 117; Rekola-Nieminen 2016, 250)

Pykälässä 10 määritellään intressitahon käsite, joka ei ole aiemmin lainkaan esiintynyt Suomen kirjanpitolainsäädännössä. Tällainen intressitaho on eri asia kuin kirjanpitoasetuksessa esiintyvä lähipiiri. Intressitaho-käsitettä käyttämällä on haluttu korostaa, ettei tämä pykälä määrittele tarkoittamiaan suhteita kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti, kun taas kirjanpitoasetuksen lähipiiripykälässä määritelmät ovat standardin mukaiset. Intressitaho voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, tietyin pykälässä 10 mainituin ehdoin. Ensin mainituille myönnetyistä lainoista tai näihin liittyvistä vakuusjärjestelyistä täytyy jo 9 §:n perusteella antaa ilmoitus liitetiedoissa. Oikeushenkilöiden osalta taas 7 § vaatii antamaan liitetiedon näiden puolesta annetuista vakuuksista. Pykälä 10 § taas koskee näiden tahojen kanssa tehtyjä liiketoimia, erityisesti mikäli niitä ei ole toteutettu tavanomaisin kaupallisin ehdoin. Jos liiketoimissa on käytetty tavanomaisia ehtoja, liitetiedot täytyy antaa vain, jos oikean ja riittävän kuvan antaminen sitä edellyttää. Oikeushenkilö on tässä tarkoitettu intressitaho, jos se on määräysvalta- tai osakkuusyrityssuh-

teessa pienyritykseen. Aiemmin näitä intressitahoihin liittyviä liitetietoja ei vaadittu pienyrityksiltä, ja edelleen pien- ja mikroyritysasetuksen vaatimukset ovat suppeammat kuin kirjanpitoasetuksen. Tavanomaisilla ehdoilla tarkoitetaan tässä sellaisia ehtoja, joita kirjanpitovelvollinen yleensäkin asiakkaidensa kanssa käyttää. Intressitahosääntelyllä on haettu avoimuutta, joka ennaltaehkäisisi pienyrityksen taloudellisen aseman kannalta vahingollisia toimia. Siksi olennaista intressitahojen kanssa tehdyistä toimista annettavien liitetietojen pakollisuutta määriteltäessä on juuri markkinaehtoisuus. (Haaramo ym. 2016, 85; Lydman 2016, 118 – 119; Rekola-Nieminen 2016, 251 – 252)

Pykälän 11 § liitetietovaatimus on sikäli aiempaa kevyempi, että siinä ei enää tarvitse käsitellä eri henkilöstöryhmiä, vaan koko henkilöstön keskimääräinen lukumäärä tilikauden aikana riittää. (Lydman 2016, 119; Rekola-Nieminen 2016, 252)

Koska kirjanpitolaki vapauttaa pien- ja mikroyritykset toimintakertomuksen laatimisesta, täytyy omien osakkeiden hankinta- ja luovutustiedot antaa liitetietona. Näistä liitetiedoista säädetään 3 luvun pykälässä 12 §. Säännös ei poikkea paljonkaan aiemmasta osakeyhtiölain kohdasta, jonka mukaan toimintakertomusta tekemättömän pienen kirjanpitovelvollisen on tullut nämä ilmoittaa. Uudessa asetuksessa ei vaadita kuitenkaan ilmoitettavan, keneltä lähipiiriin kuuluvalta osakkeita on hankittu. Osakeyhtiölaki kuitenkin edelleen vaatii tätä, ja on erityislakina ensisijainen. (Haaramo ym. 2016, 96; Rekola-Nieminen 2016, 253)

Myös 3 luvun 13 § on tarpeen siitä syystä, että pien- ja mikroyrityksillä ei ole velvollisuutta laatia toimintakertomusta. Mikroyrityksiä suojaa suojasatamasäännös, mutta pienyritys voi joutua antamaan kirjanpitolain toimintakertomuspykälän mukaisia tietoja tilinpäätöksen liitetietoina, mikäli oikean ja riittävän kuvan antaminen sitä vaatii. (Lydman 2016, 120 – 121; Rekola-Nieminen 2016, 254)

Pien- ja mikroyritysasetuksen 4 luku käsittelee mikroyrityksen tuloslaskelmaa, tasetta sekä liitetietoja. Mikroyritykseltä ei tietenkään voida vaatia laajempia tietoja kuin pienyrityksiltä, sillä se jää aina myös pienyrityksen raja-arvojen alle. Tilinpäätösdirektiivissä mikroyrityksen liitetietovaatimusluettelo on vain kahdeksan kohdan pituinen, ja lisäksi jäsenvaltioille on mahdollistettu viiden muun erikseen nimetyn lisätietovaatimuksen käyttöönotto. Vaikka direktiivi siis olisi tarjonnut mahdollisuuden helpottaa mikroyrityksen tilinpäätösvaatimuksia huomattavasti, Suomessa päädyttiin vaatimaan mikroyrityksiltä lähes samat tiedot kuin pienyrityksiltäkin. Joitakin lisähelpotuksia kuitenkin tehtiin, ja ne esitetään 4 luvussa. (Haaramo ym. 2016, 79; Rekola-Nieminen 2016, 254)

Tuloslaskelman suhteen mikroyrityksen ja pienyrityksen normaali kaava on sama. Mikroyritys saa kuitenkin lyhentää tuloslaskelmaa vielä pienyritystä enemmän. Bruttotulos-erän käytön lisäksi mikroyritys saa jättää tuloslaskelmasta pois kaikki kaavassa kirjaimin merkityt rivit. Näin supistettu tuloslaskelma ei välttämättä ole riittävä vaikkapa rahoittajien tarpeisiin, mutta jos tavoitteena on esimerkiksi kilpailijoiden vuoksi antaa tietoa mahdollisimman suppeasti, tämä sopii käytettäväksi. Taseen osalta lyhennettykin tasekaava vastaa täysin pienyrityksen kaavaa. Asetuksessa erityisesti oman pääoman erittelyn merkitys korostuu. (Lindblad 2017, 132; Rekola-Nieminen 2016, 255 – 256)

Mikroyrityksen liitetietovaatimuksia on helpotettu siltä osin, että liiketoimia intressitahojen kanssa ei tarvitse ilmoittaa liitetiedoissa edes siinä laajuudessa kuin pienyrityksiltä edellytetään. Myöskään tämän kokoluokan osakeyhtiön tai osuuskunnan ei tarvitse esittää oman pääoman muutoksia tai hallituksen ehdotusta jakokelpoisen vapaan oman pääoman käytöksi. Lisäksi kuten asetuksen lukua 3 käsiteltäessä mainittiin, koska mikroyritys ei saa soveltaa käyvän arvon menettelyä, se ei myöskään anna liitetietoja käypään arvoon arvostamisesta. Tästä säädetään asetuksen 4 luvun 4 §:ssä. Samoin pykälässä mainitaan, että mikroyritykseltä ei vaadita toimintakertomusta. Suojasatamasäännöksen vuoksi mikroyrityksen ei myöskään tarvitse antaa siihen verrannollisia tietoja oikean ja riittävän kuvan aikaansaamiseksi, toisin kuin pienyrityksen. Kuitenkin tämä pykälä mainitsee, että halutessaan mikroyritys saa antaa myös tämän asetuksen vaatimukset ylittäviä liitetietoja. (Haaramo ym. 2016, 92 – 94; Lydman 2016, 86; Rekola-Nieminen 2016, 257)

2.3 Uudistuksen vastaanotto

Jo ennen lakiuudistuksen lopullista säätämistä siihen kohdistui jonkin verran kyseenalaistusta, esimerkiksi eduskunnan talousvaliokunnan taholta. Vaikka talousvaliokunta lausunnossaan puolsikin laki- ja asetusehdotusten hyväksymistä pienin muutoksin ja katsoi lakiesityksen toteuttavan hyvin tavoitetta hallinnollisen taakan keventämisestä, se esitti myös joitain korjauksia esitykseen sekä yhtä lausumaa eduskunnan hyväksyttäväksi.(Talousvaliokunnan mietintö 16/2015)

Talousvaliokunta kiitti lakiesityksen tuomaa selkeytystä kirjanpitolain rakenteeseen ja piti esityksen lähtökohtia sekä tämän asian että hallinnollisen taakan vähentämisen suhteen kannatettavina. Valiokunta myös arvioi, että lakiesitys otti pien- ja mikroyritykset hyvin huomioon ja vähensi niiden hallinnollista taakkaa toisaalta direktiivin sallimien joustojen ja toisaalta oikean ja riittävän kuvan antamat reunaehdot huomioon ottaen. (Talousvaliokunnan mietintö 16/2015)

Valiokunta huomautti siitä, että hallituksen alkuperäinen esitys olisi vähentänyt ammatin- ja liikkeenharjoittajan mahdollisuutta murretun tilikauden käyttämiseen eli käytännössä tiukentanut lainsäädäntöä tältä osin. Tämä asia korjattiin lopullisessa laissa. Talousvaliokunta myös toi esiin, että kun esityksen mukaan toimintakertomusta ei enää vaadittaisi suurelta osalta kirjanpitovelvollisia, myös tilintarkastuslakia tulisi muuttaa siten, ettei toimintakertomusta ja tilinpäätöstä enää sidottaisi siinäkään toisiinsa. Valiokunta antoi asiasta lausuman, ja näin myös toimittiin tilintarkastuslain muutoksen yhteydessä vuonna 2016. Tämän perusteella myös uutta kirjanpitolakia muutettiin siltä osin, että toimintakertomusta ei enää oteta huomioon oikean ja riittävän kuvan syntymistä arvioidessa. Liitetiedot jäivät näin ainoaksi vaihtoehdoksi tarvittavien lisätietojen ilmoittamiseen. (kirjanpitolaki, 1 luvun 4§ 3 mom.; Talousvaliokunnan mietintö 16/2015; tilintarkastuslaki 18.9.2015/1141, 2 luvun 5§; Tikkanen 2017, 54)

Valiokunta otti kantaa myös siihen, miten uuden lainsäädännön hyödyt mahdollisesti tulisivat toteutumaan. Erityisesti valokunta toi esiin, että helpotuksia ei välttämättä voida hyödyntää täysimääräisesti verotukseen liittyvien vaatimusten vuoksi. Vaikka laki antaa nyt aiempaa useammalle yhteisölle mahdollisuuden käyttää esim. maksuperustetta kirjanpidossa, verotus ei sitä edelleenkään tee. Tätä korosti erityisesti valtiovarainministeriö valiokunnalle antamassaan lausunnossa. Ministeriö epäili jopa, että tästä syystä hallinnollinen taakka saattaisi joidenkin yritysten kohdalla lisääntyä. Ministeriö esitti näkemyksenään myös, että jotkin helpotukset vaikeuttaisivat harmaan talouden torjuntaa, erityisesti verovalvontaa. (Talousvaliokunnan mietintö 16/2015; Valtiovarainministeriön asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 4.11.2015)

Myös muun muassa uudenlaisesta pääomalainan tasemerkinnästä seuraava verokohtelu jäi verottajan tapauskohtaiseen harkintaan. Kuitenkin valiokunnan mukaan yrittäjän tulisi voida olla varma siitä, miten tiettyjä kirjanpidollisia perusratkaisuja käsitellään verotuksessa, joten varsinkin pienyritysten näkökulmasta verottajan tulisi antaa asiasta selkeät ohjeet. Muutoinkin valiokunta peräänkuulutti ohjeistusta myös kirjanpitolautakunnalta, erityisesti koskien pääomalainaan ja toisaalta tutkimus- ja kehitysmenojen jaksottamiseen liittyviä säädöksiä. Valiokunnan mukaan tällainen tarkempi ohje on edellytyksenä, jotta lain tulkinta olisi jatkossa yhdenmukaista ja ennakoitavaa. Kirjanpitolautakunta antoikin ohjeita muun muassa näistä aiheista omaehtoisessa lausunnossaan 2016/1950. (Talousvaliokunnan mietintö 16/2015; Kirjanpitolautakunnan lausunto 2016/1950)

Talousvaliokunnalle annetuissa lausunnoissa kritisoitiin myös tiettyjä muita piirteitä uudessa laissa, mutta nämä kritiikin kohteet jonkin verran vaihtelivat eri lausuntojen välillä.

Sekä kirjanpitolautakunta että taloushallintoliitto omissa lausunnoissaan esittivät, että olisi tarkoituksenmukaista laajentaa suojasatamasäännöstä koskemaan myös muita yhteisömuotoja kuin osakeyhtiöitä, jotta yhteisömuodon perusteella yritysmuodot eivät joutuisi eri asemaan. Tässä taloushallintoliitto kiinnitti huomiota erityisesti henkilöyhtiöihin sekä niihin liikkeen- ja ammatinharjoittajiin, jotka tekevät tilinpäätöksen vapaaehtoisesti, kun taas kirjanpitolautakunta mainitsi osuuskunnat ja yhdistykset. (Kirjanpitolautakunnan asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 6.11.2015; Suomen Taloushallintoliitto ry:n asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 12.11.2015)

Taloushallintoliitto kommentoi esitystä myös toivoen erinäisiä selvennyksiä ammatin- ja liikkeenharjoittajan velvollisuuksiin. Liitto toivoi, että säädettäisiin, mitä tilinpäätökseltä vaaditaan silloin, kun se tehdään vapaaehtoisesti. Myös toivottiin säädettävän, mitä tietoja ja laskelmia tilinpäätöksen teosta vapautettujen toimijoiden tulisi pystyä johtamaan kirjanpidostaan verotusta varten. Toisaalta taas Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n lausunnossa nimenomaan kiitettiin sitä, että ammatin- ja liikkeenharjoittajille on lisätty valinnanvapautta ja päätösvaltaa, ja katsottiin tämän juuri tuottavan mahdollisuuden hallinnollisen taakan vähenemiseen ja kustannussäästöihin. EK jopa toi esiin, että esityksen kritisoiminen taloushallinnon ammattilaisten taholta olisi omien etujen ajamista asiakkaiden etujen ohi, ja kehotti tilitoimistoja ennemmin kehittämään omaa rooliaan laajemmalla palveluvalikoimalla ja asiantuntijakonsultoinnin tarjonnan lisäämisellä. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry:n asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 12.11.2015; Suomen Taloushallintoliitto ry:n asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 12.11.2015)

Keskuskauppakamari kyseenalaisti lausunnossaan, onko maksuperusteisen kirjanpidon tai tilinpäätöksen tekemättä jättämisen sallimiselle todellista tarvetta edes esityksen sallimissa tilanteissa. Lausunnon antaja perusteli näkemystä maksuperusteisuuden osalta sillä, että useimmiten kahdenkertainen kirjanpito syntyy nykyisillä kirjanpidon työkaluilla automaattisesti, ja tämän vuoksi yhdenkertaisen kirjanpidon tekeminen ennemminkin saattaisi aiheuttaa lisää hallintotyötä ja kustannuksia. Tilinpäätöksen tekemättä jättämisestä Keskuskauppakamari puolestaan mainitsi Taloushallintoliiton tapaan, että tarvittavia taloudellisia raportteja laadittaisiin ilman tilinpäätöstä ja sen yhtenäisiä malleja siten, että niiden vertailukelpoisuus heikkenisi. Useiden muiden kommentoijien tapaan myös Keskuskauppakamari kiinnitti huomiota siihen, ettei tilinpäätöksen laatimatta jättäminen välttämättä helpota yrittäjää, jos samat tiedot vaaditaan kuitenkin raportoitavan verottajalle. (Keskuskauppakamarin asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 12.11.2015)

Se, onko hallinnollisen kuorman keventämisessä onnistuttu, jää Rekola-Niemisen mukaan kunkin toimijan itse arvioitavaksi. Laissa on tämän arvion mukaan tehty kevennyksiä myös

asioihin, joista ei aiemminkaan ole ollut suurta taakkaa. Esimerkiksi yhdenkertaisen tai maksuperusteisen kirjanpidon tekeminen ei nykyisessä teknologiaympäristössä houkuttele monia niistäkään kirjanpitovelvollisista, joille se uuden lain puitteissa olisi mahdollista; siitä on hyötyä lähinnä niille, joiden osalta arvonlisäverovelvollisuuden alaraja jää ylittymättä. Samoin Lindbladin mukaan kahdenkertainen kirjanpito on tutumpaa ja helpompaa ainakin ammattikirjanpitäjälle. Kirjanpito-ohjelmissa ei muuta vaihtoehtoa yleensä olekaan. Rekola-Nieminen myös huomauttaa, että elinkeinoverolain säännöksiä ei ole muutettu eikä tätä ole myöskään suunniteltu. Kuitenkin talousvaliokuntakin lausunnossaan huomautti tästä, jotta kevennykset olisivat myös todella hyödynnettävissä yritysten kirjanpidossa. Joitain yhdenmukaistuksia lisäksi vielä kaivattaisiin kirjanpitolain, pien- ja mikroyritysasetuksen sekä osakeyhtiölain välille, esimerkiksi pien- ja mikroyritysasetuksen 3 luvun 12 pykälässä omien osakkeiden hankinnasta on edelleen eroavaisuuksia osakeyhtiölakiin nähden. (Lindblad 2017, 19; Rekola-Nieminen 2016, 24 – 25, 253; Talousvaliokunnan mietintö 16/2015)

Rekola-Nieminen lisäksi pohtii, voiko mikrokokoinen yhdistys tai säätiö kuitenkaan hyödyntää lain pykälää 4 §, jossa annetaan mahdollisuus maksuperusteiseen tilinpäätökseen. Pykälässä vaaditaan kuitenkin liitetietoina lähes kaikki, mitä muutoin kirjattaisiin tilinpäätökseen, joten on kyseenalaista, helpottaako se tilinpäättäjän työtä. Rekola-Nieminen myös huomauttaa, että tällaisella tilinpäätöksellä oikean ja riittävän kuvan antaminen lukijalle voi olla haasteellista, vaikka sitä ei laissa mikrokokoiselta toimijalta vaaditakaan. (Rekola-Nieminen 2016, 98 – 99)

Tilisanomissa 1/2018 julkaistun artikkelin mukaan uusien tilinpäätössäännösten käytännön soveltaminen on alkanut löytää muotonsa. Lisäksi artikkeli kertoo, että pien- ja mikroyrityksille suunnatut helpotukset ovat ilahduttaneet tilinpäättäjiä, kun esimerkiksi konsernitilinpäätös ja rahoituslaskelma on nyt voitu jättää laatimatta. Kirjoittaja toteaa myös, että ainakin osa direktiiville asetetuista tavoitteista olisi tällä lainsäädännöllä myös saavutettu, mainiten näiksi tavoitteiksi hallinnollisen rasituksen vähentämisen ja tilinpäätössääntöjen yksinkertaistamisen ja vakauttamisen, siten että tilinpäätökset olisivat jatkossa selkeitä ja keskenään vertailukelpoisia. (Lilja 2018, 50)

Artikkelissa esitetään toisaalta myös joitakin uuden lainsäädännön negatiivisia seurauksia. Koska suojasatamasäännös koskee vain mikrokokoisia yrityksiä, pienyritykset joutuvat pohtimaan oikean ja riittävän kuvan antamista ja mahdollisten lisätietojen antamisen tarvetta. Tämä on Liljan mukaan omiaan aiheuttamaan alan asiantuntijoidenkin kesken tulkintaerimielisyyksiä näiden pien- ja mikroyritysasetuksen minimivaatimusten ulkopuolelle jätettyjen liitetietojen tarpeellisuudesta. Nämä tulkintaerimielisyydet ja niistä tilinpäätöksen

laatijoille seuraava epävarmuus nähdään uudistuksen tavoitteiden toteutumista uhkaavana tekijänä, kun tavoitteena kuitenkin oli tilinpäätöksen teon suoraviivaistaminen. Jopa niissä tapauksissa, joissa suojasatamasäännös on voimassa, voi joskus tulla kysymykseen, tulisiko laajempia liitetietoja kuitenkin antaa. Näin on ollut esimerkiksi silloin, jos toiminnan jatkuvuus on tosiasiassa kyseenalaisena, mutta tämä ei tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden vuoksi tule tilinpäätöksestä esille. Tällöin artikkelin mukaan pitäisi antaa liitetieto tilinpäätöksen laadintaperusteista, vaikkei tätä voidakaan vaatia suojasatamasäännöksen vuoksi. Asia ei kuitenkaan mitenkään yksiselitteisesti ole luettavissa lainsäädännöstämme. (Lilja 2018, 50 – 52)

Lilja toteaa, että tulkintaerimielisyyksiä on lainsäädännön ensimmäisen soveltamiskierroksen jälkeen jo saatu osin selvitettyä. Varmuus lainsäädännön soveltamisessa kasvaa kokemuksen myötä, joten hallinnollisen taakan vähenemisen ja kustannussäästöjen voidaan odottaa aktualisoituvan tulevien tilinpäätösten teon yhteydessä yhä enenevästi. (Lilja 2018, 52)

Suojasatamasäännöksestä mahdollisesti aiheutuviin ongelmiin puuttuvat myös Kampman, Rönkkö ja Yli-Rantala teoksessa Kirjanpitolaki – normeista käytäntöön, jossa he kirjoittavat pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksen laadukkaasta laatimisesta. Tässäkin mainitaan nimenomaan tilinpäätöksen lukijalle aiheutuvista potentiaalisista ongelmista silloin, kun tilinpäätös on laadittu suojasatamasäännöksen mahdollistamalla tavalla vain minimiinformaatio antaen, vaikka toiminnan jatkuvuus olisikin vaarantunut. Samassa artikkelissa käsitellään myös suojasatamasäännöksen kattavuutta. Kirjoittajat pitävät perusteltuna, että suojasatamasäännös ei koske esimerkiksi yhdistyksiä tai asunto-osakeyhtiöitä näitä koskevan erillisen yhteisölainsäädännön vuoksi. Tämä näkemys siis poikkeaa kirjanpitolautakunnan aiemmin mainitussa lausunnossa esitetystä näkemyksestä, että suojasatamasäännöksen kattavuutta pitäisi laajentaa. (Haaramo ym. 2016, 80)

Samassa tekstissä otetaan kantaa myös yleisesti siihen, että kaikkien yrityksen sidosryhmien tiedontarpeet eivät välttämättä täyty, jos tietolähteenä on vain minimivaatimusten mukaan tehty tilinpäätös. Näin on kirjoittajien mukaan erityisesti mikroyritysten kohdalla. Varsinkin laajan omistajapohjan mikroyrityksissä tai rahoittajien kanssa neuvotellessa pien- ja mikroyritysasetuksen mahdollistamat typistetyt tiedot eivät välttämättä riitä. Tällöin hallinnolliset kevennykset jäävät toteutumatta. Onkin olennaista, että tilinpäätöksen tekijä tunnistaa kunkin yrityksen kohdalla tilinpäätöstä tulkitsevat sidosryhmät ja näiden erilaiset tarpeet. (Haaramo ym. 2016, 82 – 84, 97)

Kirjoittajat myös huomauttavat, että tämä uusi erillinen asetus ei saisi viedä huomiota siitä, että tilinpäätöserien tulee olla oikeellisia ja että kirjanpitolain yleisiä tilinpäätösperiaatteita tulee edelleen noudattaa. Liiallinen muotoseikkojen painottaminen nähdään artikkelissa uhkana sille, että tilinpäättäjä keskittyisi myös mahdollisiin riskipitoisiin tase-eriin. Niinpä kirjoittajat muistuttavatkin, että tilinpäätösraportoinnin helpotukset ovat täysin vapaaehtoisia, ja pien- ja mikroyrityksetkin voivat laatia tilinpäätöksensä myös laajemmin. Tämä olisi laadukkaan ja luotettavan tilinpäätösinformaation varmistamiseksi osassa tapauksista myös toivottavaa. (Haaramo ym. 2016, 82 – 84)

Kampman, Rönkkö ja Yli-Rantala nostavat esille myös lähipiiri- ja intressitaholiitetiedoista annettujen säädöksien mahdollisen tulkinnanvaraisuuden. Tässä pykälässä esiintyvä olennaisuus ja toisaalta myös tavanomaiset kaupalliset ehdot jäävät tilinpäätöksen tekijän arvioitaviksi. Tämän tekeminen luotettavasti edellyttää paitsi lähipiirin ja intressitahojen listaamista ja tämän rekisterin ylläpitoa, myös liiketapahtumien ehtojen vertailua yrityksen normaaliin toimintaan. Aiemmassa oikeuskäytännössä puutteet lähipiiri-informaatiossa ovat johtaneet sanktioihin, mikä antaa kirjoittajien mukaan aiheen tulkinnanvaraisissa tilanteissa mieluummin yliraportoida kuin aliraportoida. (Haaramo ym. 2016, 86 – 87)

Leppiniemi puolestaan pitää suojasatamasäännöstä yhtenä tärkeimmistä lakimuutoksessa tehdyistä uudistuksista artikkelissaan Pien- ja mikroyrityksen tilinpäätökset: yhtäläisyydet ja erot. Leppiniemen mukaan oikeaa ja riittävää kuvaa koskevan säännöksen perusteella yritykseltä voidaan vaatia paljon erilaisia liitetietoja. Kun näitä vaatimuksia yleensä esitetään vasta siinä vaiheessa, jos epäselvyyttä oikeasta ja riittävästä kuvasta on tullut, niiltä puolustautuminen voi tulla kalliiksi ja olla vaikeaa. Siksi Leppiniemi katsoo, että on tärkeää, että mikroyrityksiä suojataan tällaisilta vaatimuksilta. Samassa artikkelissa kirjoittaja toisaalta kritisoi sitä, että lakimuutoksessa lakiin tuotiin useita viittauksia kansainvälisiin tilinpäätösstandardeihin. Tämä oli ristiriidassa pienet ensin- periaatteen kanssa, sillä standardit on suunnattu pörssiyhtiöille, ja niihin viittaaminen hankaloittaa turhaan pienyrityksiä. (Leppiniemi 2017, 42 - 44)

3 Tutkimusmenetelmät

3.1 Tutkimusongelma ja valittu lähestymistapa

Kun lainsäädännössä tapahtuu muutoksia, sillä voi olettaa olevan seurauksia sellaisilla aloilla, joiden liiketoimintaan kyseinen laki saumattomasti liittyy. Kirjanpitolain kohdalla tällainen ala on taloushallintoala, jota edustavien yritysten palveluiden tulee tätä lakia noudattaa. Siksi on kiinnostavaa, mitä seuraksia vuoden 2016 kirjanpitolain muutoksella on ollut tällä alalla. Tämä opinnäytetyö keskittyi käsittelemään lakimuutoksessa tehtyjä pienyrityskevennyksiä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli siis tutkia kirjanpitolain pienyrityshelpotusten vaikutuksia tilitoimistopalveluiden käyttöön. Tutkimuksen pääkysymys oli, miten kirjanpitolain muutos on vaikuttanut tilitoimistojen myymien palveluiden määrään ja laatuun. Vastausta pääkysymykseen selvitettiin seuraavien neljän alakysymyksen avulla:

- Ovatko lakimuutoksen tavoitteet yritysten hallinnollisen taakan keventämisestä toteutuneet?
- Ovatko yritykset hyödyntäneet kevennettyjä velvollisuuksia?
- Ovatko yritykset luopuneet joidenkin tilitoimistopalvelujen käytöstä kevennettyjen velvollisuuksien myötä?
- Ovatko tilitoimistot sopeuttaneet palvelutarjontaansa kirjanpitolain uusiin vaatimuksiin?

Opinnäytetyö tehtiin kvalitatiivisin eli laadullisin tutkimusmenetelmin. Näin haluttiin saada kokonaisvaltainen ymmärrys lakimuutoksen vaikutuksista tilitoimistojen työhön. Vaikka tulokset ovat tällöin vähemmän yleistettäviä kuin määrällisin menetelmin tutkittaessa, voidaan yksittäisiä tapauksia tutkimalla päästä kiinni siihen, mikä jossakin ilmiössä on merkittävää ja usein toistuvaa yleisellä tasolla tarkasteltaessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160 – 161, 181 – 182)

3.2 Aineiston kerääminen

Tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin teemahaastatteluin. Teemahaastattelu laadullisen aineiston keruumenetelmänä on ollut Suomessa yleinen. Ajatus tämän menetelmän takana on yksinkertainen: kysyminen henkilöltä itseltään on suoraviivaisin ja helposti myös tehokkain tapa saada selville, mitä hän ajattelee jostakin asiasta. Keskustellen haastateltavan kanssa tutkija yrittää saada selville tutkimuksensa aiheeseen liittyvät seikat. Tämän opinnäytetyön kohdalla tutkimuksen kohteena olivat tilitoimistot, joten oli luonnollista selvittää vastausta tutkimusongelmaan kysymällä tilitoimistojen edustajilta. Opinnäytetyöhön osallistui kuusi eri tilitoimistoa, joiden edustajia haastateltiin kuuden viikon ajanjaksolla elo-syyskuussa 2018. (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 27)

Haastattelijan aktiivinen osallistuminen keskusteluun ainakin siten, että haastattelija osoittaa kuuntelevansa haastateltavaa, on pikemminkin suositeltavaa kuin haitallista. Tällöin haastattelutilanne on luontevampi, ja haastateltava usein kertoo vapaammin ajatuksistaan. Kuitenkin täytyy samalla tiedostaa, että haastattelu ei ole normaali, tasavertainen tai spontaani keskustelutilanne. Haastattelu useimmiten tallennetaan äänittämällä tai videoiden. Haastattelu myös tehdään tutkijan aloitteen perusteella ja sen on tarkoitus olla tavoitteellinen tiedonkeruun tilanne. Kun haastattelu valitaan tutkimusmenetelmäksi, täytyy muistaa myös menetelmän tilanteisuus ja interaktiivisuus. Kaikilla näillä asioilla on vaikutuksensa aineiston muodostumiseen. (Eskola ym. 2018, 28)

Tämän opinnäytetyön osalta teemahaastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi osin juuri siksi, että se mahdollistaa lisäkysymyksien esittämisen ja tarkennusten pyytämisen haastateltavalta. Tämä ei olisi ollut mahdollista, jos tutkimus olisi suoritettu kvantitatiivisin menetelmin, kuten kyselylomakkeella. Tärkeä etu tässä menetelmässä on siis sen joustavuus. Myös haastattelun strukturointiasteen perusteella jaotellen teemahaastattelu katsottiin tätä opinnäytetyötä varten sopivaksi haastattelutyypiksi. Strukturointiasteella tarkoitetaan sitä, kuinka tarkasti kysymykset on muotoiltu etukäteen ja kuinka tiukasti haastattelija ohjaa haastattelutilannetta. Tässä jaottelussa teemahaastattelu on niin sanottu puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoidussa haastattelutyypissä jokin haastattelun osa-alue, kuten kysymysten järjestys tai kysymysten sanamuoto, on ennalta päätetty ja kaikille sama, mutta muut asiat voivat vaihdella. (Eskola ym. 2018, 29; Hirsjärvi & Hurme 2010, 47; Hirsjärvi ym. 2009, 204)

Teemahaastattelussa tämä kaikissa haastatteluissa yhtenevä asia ovat teema-alueet, jotka tutkija on määritellyt etukäteen ja joiden pohjalle haastattelurunko rakentuu. Kuitenkaan teemahaastattelussa ei ole tarpeen esittää kaikille haastateltaville samoja kysymyksiä tai esittää kysymyksiä tietyssä järjestyksessä, vaan tärkeää on, että haastattelu etenee näiden keskeisten teemojen varassa. Tämän opinnäytetyön haastatteluja varten tehtiin teemarunko (liite 2), jossa teemat eriteltiin ja lisäksi jokaiseen teemaan liitettiin lista kysymyksiä, joita aiheesta voisi esittää. Kaikkia listattuja kysymyksiä ei kuitenkaan välttämättä esitetty kaikissa haastatteluissa, esimerkiksi silloin, jos kysymys selvästi aiempien vastauksien perusteella ei sopinut haastateltavan tai hänen edustamansa organisaation tilanteeseen. Toisaalta myös lisäkysymyksiä, joita ei teemarungossa ole, saatettiin esittää. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47 – 48)

Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina siksi, että haastateltavat voisivat puhua edustamansa yrityksen asioista vapautuneesti. Muuta haastattelumuotoa ei harkittu siksikään,

että esimerkiksi ryhmähaastattelun järjestäminen olisi ollut aikataulullisesti haastavaa. Yksilöhaastatteluina aiheesta oli saatavissa parhaiten tietoa. (Hirsjärvi ym. 2009, 210)

3.3 Aineiston laatu ja tutkimuksen luotettavuus

Jo ennen aineiston keräämistä sen luotettavuutta pyrittiin varmistamaan tekemällä hyvä haastattelurunko, joka ei sisältänyt pelkästään teemoja sinänsä vaan myös tarkempia kysymyksiä. Teemojen pohdinta tehtiin mahdollisimman huolellisesti. Teemarunko kysymyksineen lähetettiin haastateltaville etukäteen, jotta nämä voisivat tarvittaessa selvittää haastattelussa esiin nousevia asioita esimerkiksi kollegoiltaan. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 184)

Itse haastattelutilanteessa teemarunko oli haastattelijan saatavilla. Jo haastattelun aikana sitä seurattiin siinä määrin, että pidettiin huoli kaikkien teemojen käsittelystä. Yhden haastatellun kohdalla haastateltavan kanssa keskusteltiin puhelimitse jälkeenpäin muutaman lisäkysymyksen esittämiseksi. Tällä varmistettiin aineiston oikeellisuus eräiden yksityiskohtien osalta.

Haastatteluaineiston luotettavuutta voi vähentää myös se, jos haastatellut pyrkivät antamaan niin sanotusti sosiaalisesti suotavia vastauksia. Tämän opinnäytetyön kohdalla tätä pyrittiin vähentämään tekemällä haastateltaville selväksi, että nauhat sekä keskustelun sisältö kokonaisuudessaan jää vain opinnäytetyön tekijän käyttöön. Lisäksi tältä uhalta luotettavuuteen liittyen suojaa jonkin verran myös jo se, että haastatellut esiintyvät tutkimuksessa ammattiroolissaan eikä tutkimuskysymyksiin sisälly arkoja aiheita. Jälkimmäinen tekijä estää myös sitä, että aineisto muuttuisi esimerkiksi kokemattoman haastattelijan mahdollisesti johdattelevienkin kysymysten vuoksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 206 – 207)

Haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla, ja nauhoja kuunneltiin osin jo eri haastattelujen välillä mahdollisimman yhteneväisten haastattelutilanteiden varmistamiseksi. Lisäksi laadun takaamiseksi varmistuttiin käytettyjen nauhoitusvälineiden teknisistä ominaisuuksista sekä tallennustilan ja akunkeston riittävyydestä. Myös mahdolliset tekniset ongelmat pyrittiin torjumaan etukäteen: esimerkiksi nauhoittamiseen käytetty puhelin asetettiin haastattelujen ajaksi lentokonetilaan, jotta vaikkapa saapuva puhelu ei keskeyttäisi nauhoitusta. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 184)

Haastattelujen jälkeen aineisto analysoitiin sisällönanalyysina. Aineisto luokiteltiin valittujen teemojen alle ja tulkittiin tämän teemoituksen kautta. Osin lopullinen teemarakenne vahvistui vasta aineiston käsittelyn yhteydessä. Näin kävi esimerkiksi, kun nähtiin mitkä

lakimuutoksessa tehdyt helpotukset nousivat aineistossa merkityksellisimpinä esiin. Nämä nostettiin sitten alateemoiksi tulosten käsittelyssä. (Kiviniemi 2018, 81 – 83)

Kvalitatiivisessa tutkimustavassa luotettavuus yhdistyy myös käsitteiden analyysiin. Tutkimustyön teossa vuorovaikuttavat niin tutkijan arkikokemukseen perustuva käsitys käytetyistä käsitteistä, muiden tutkijoiden aiemmat määritelmät niistä kuin tutkittavienkin käsitykset niistä. Tämän tutkimuksen tärkeimmät käsitteet liittyvät lähinnä kirjanpitoon, ja niiden pohjana ovat lainsäädännön määritelmät. Kun tutkimukseen myös haastateltiin vain alan asiantuntijoita, voidaan olettaa, että käsitteenmuodostuksen eroavaisuudet eivät tuota suurta riskiä tämän opinnäytetyön luotettavuudelle. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 187 – 188)

Perustellusti voidaan kysyä, voiko tämän kokoisesta aineistosta tehdä mitään yleistyksiä koskien koko tilitoimistokenttää. Haastateltavia ja näin myös edustettuja tilitoimistoja oli vain kuusi, mutta toimistoja on pyritty valikoimaan niin, että ne olisivat erilaisia ja siten edustavampia suhteessa tilitoimistoalaan. Toisaalta maantieteellisesti kaikki toimistot ovat pääkaupunkiseudulla tai sen lähialueilla, mikä taas osaltaan vähentää edustavuutta. Yleistettävyyttä voidaan pohtia myös sen perusteella, mitä aineistosta saatiin selville. Haastatelluilta saatiin hyvin yhteneväisiä vastauksia osaan teemoista, ja haastatteluvaiheen loppua kohti jo tämänkin kokoinen aineisto tuntui näiden teemojen osalta saturoituvan eli alkavan toistaa itseään. Tällä perusteella yleistystä voisi hyvin tehdä ainakin näiden teemojen osalta. Aineiston uskottavuutta puolestaan auttaa se, että tilitoimistot itse valitsivat sen, ketä edustajaa opinnäytetyöntekijä haastatteli. Haastatellut toimivatkin yrityksissään sellaisissa rooleissa, joissa heillä oli paitsi asiantuntemusta kirjanpitolaista, myös hyvä kokonaiskuva yrityksensä toiminnasta. (Hirsjärvi ym. 2009, 181 – 182)

4 Tulokset

Tähän opinnäytetyöhön haastateltiin kuutta eri tilitoimistojen edustajaa. Muutamat haastatelluista toimivat toimistossaan erilaisissa päällikön tehtävissä, haastatteluihin osallistui esimerkiksi asiakaspalvelupäällikkö, tiiminvetäjä ja laskentapäällikkö. Tällaisissa rooleissa toimivilla vastaajilla voikin ajatella olevan melko hyvä kokonaiskuva edustamansa yrityksen asiakaskunnasta ja toimintatavoista. Pienempien toimistojen edustajilla taas on todennäköisesti melko hyvä kokonaiskuva tilitoimiston toiminnasta ja laajahko työrooli, vaikka varsinainen tehtävänimike olisikin jokin muu, kuten näillä haastatelluilla taloushallinnon asiantuntija ja chief accountant. Lähes kaikkien vastaajien työhön kuului myös varsinaisia kirjanpitotehtäviä, muutamalla painotus oli enemmän asiantuntija- tai esimiestehtävissä.

Tutkimuksessa edustetut tilitoimistoyritykset ovat hyvin monen kokoisia. Pienimmässä on kolme työntekijää, suurimmassa 600 – tosin tämän suurimman osalta haastattelussa käsiteltiin lähinnä haastatellun omaa yksikköä, jossa on noin 30 työntekijää. Toiseksi suurimmassa mukana olleessa tilitoimistossa on 124 työntekijää, joten voitaneen sanoa, että haastattelut toteutettiin 3 – 130 hengen yksiköissä. Koska yksiköt olivat näin erikokoisia, myös niiden asiakasmäärä vaihteli pienimmän noin 40 asiakkaasta suurimman yli tuhanteen asiakkaaseen.

Kaikilla osallistuneilla tilitoimistoilla yhtä lukuunottamatta asiakaskunta koostuu valtaosaltaan pien- ja mikroyrityksistä. Muutama vastaaja mainitsi prosenttiosuuksia, ja nämä kaikki kertoivat pienyritysten osuuden asiakaskunnastaan olevan pitkästi yli 90 %. Muut asiakkaat kuuluvat kaikkien kohdalla lähinnä ns. keskikokoisluokkaan. Yleisimmin vastaajat kertoivat, että pienyritysasiakkaista vain murto-osa kuuluu mikroyritysluokkaan. Lisäksi yleisin yritysmuoto näiden tilitoimistojen asiakkaiden keskuudessa on osakeyhtiö, toiminimi- ja henkilöyhtiöasiakkaita on toki myös, mutta vähemmän.

Kaikkien osallistuneiden tilitoimistojen uusasiakashankinnan kerrottiin olevan aktiivista. Osalla tilitoimistoista on hyvin pitkä historia, ja sen vuoksi suhteessa paljon myös erittäin pitkäaikaisia asiakassuhteita. Haastatelluilta tiedusteltiin erityisesti, minkä verran uusia ja varsinkin vastaperustettuja asiakkaita oli saatu lakimuutoksen jälkeen. Useimmat mainitsivat asiakkaita kyllä saadun, mutta suhteellinen määrä vaihteli paljonkin, samoin kuin se, olivatko nämä uudet asiakkaat vastaperustettuja vai jo olemassaolleita yrityksiä. Erityisesti vastaajajoukon pienimmällä tilitoimistolla oli prosentuaalisesti paljon lakimuutoksen jälkeen saatuja uusia asiakkaita, joista osa vastaperustettuja. Tämän haastateltu kertoi johtuvan siitä, että tilitoimiston työntekijämäärä kasvoi kahdesta kolmeen juuri lakimuutoksen aikoihin. Myös vastaajajoukun suurinta toimistoa edustanut haastateltava kertoi, että uusia

asiakkaita oli tullut tänä aikan paljon normaaliin verrattuna. Toisaalta yksi vastaaja kertoi, ettei uusia pienyritysasiakkaita ole juurikaan hankittu tilitoimiston omien painotusten ja erikoistumisen muututtua. Tässä tapauksessa kaikki uudet pienyritysasiakkaat olivat olemassaolleiden asiakkaiden vasta perustamia yrityksiä.

4.1 Lakimuutokseen valmistautuminen ja asenteet lakimuutosta kohtaan

Vastaajien mukaan eri tilitoimistojen valmistautuminen lakimuutokseen erosi toisistaan jonkin verran. Ne vastaajat, jotka edustivat suurempia tilitoimistoja, kuvailivat yleensä muun muassa kouluttautumista, ohjelmistomuutoksia sekä tiedotusta asiakkaille. Kouluttautumisen osalta nämä haastatellut kertoivat, että lakimuutokseen perehtyi yleensä tarkemmin joku aihepiiristä vastaava, jonka jälkeen järjestettiin muun muassa sisäisiä koulutuksia tai työntekijät muutoin päivittivät osaamistaan.

Ohjelmistomuutokset saatiin suurimman osan vastaajien kohdalla ohjelmistotaloilta, näissä erityisesti tilinpäätöskaavojen muutokset olivat tärkeitä. Lisäksi esimerkiksi liitetietomalleja ja muita vastaavia tilitoimistojen omia apuvälineitä päivitettiin. Asiakastiedottamista tehtiin osalla tilitoimistoista yhteisesti kaikille asiakkaille yleisellä tasolla, esimerkiksi asiakaslehdessä tai massapostituksena annetussa asiakastiedotteessa. Osa toimistoista tiedotti myös asiakaskohtaisesti niitä asiakkaitaan, joita muutokset koskivat. Kaksi haastatelluista kertoi, että tiedotuksessa painotettiin sitä, kuinka muutos vanhaan ei ole kovin merkittävä. Näin haluttiin estää asiakkaiden mahdollisesti muun uutisoinnin perusteella saama virheellinen käsitys asiasta.

Vastaajajoukon pienemmissä tilitoimistoissa valmistautuminen vaikuttaa olleen vähemmän organisoitua, mikä lienee luonnollistakin. Suuremmassa toimistossa, jossa on paljon asiakkaita ja paljon työntekijöitä, lienee tärkeämpää varmistaa esimerkiksi yhtenäiset toimintatavat keskusjohtoisesti. Tosin tämä vaikutelma voi johtua myös siitä, että molemmat pienempiä tilitoimistoja edustaneet vastaajat aloittivat työnsä kyseisissä toimistoissa lakimuutoksen aikoihin.

Puolet haastatelluista ei kokenut lakimuutosta lainkaan tarpeelliseksi etukäteen. Aiempia säädöksiä ei koettu raskaiksi, muutosta ei pidetty kovin suurena tai sitä ei koettu kovin hyödyllisenä. Puolet vastaajista taas näki lakimuutoksessa joitakin hyötyjä jo etukäteen. He kokivat, että muutokset tulisivat hyödyttämään ainakin aivan pienimpiä osakeyhtiöitä, joiden tilinpäätösvaatimukset olivat suhteessa melko raskaat yritystoiminnan kokoon nähden. Tietty liikkumavara nähtiin tervetulleena asiana. Muutoksen jälkeen asenteet ovat osalla muuttuneet jonkin verran ja hyötyä on tunnistettu enemmän, erityisesti tilinpäätök-

sen liitetietojen järkevöitymisen osalta ja jonkin verran myös hyötynä ammatin- ja liikkeenharjoittaja-asiakkaille.

4.2 Pienyrityshelpotusten käyttöönotto

Kokonaisuutena haastatteluista selvisi, että yhtä lukuunottamatta kaikissa mukana olleissa tilitoimistoissa pienyritysasiakkaista vähintäänkin merkittävä osa oli hyödyntänyt ainakin joitakin helpotuksia. Se, mitkä helpotukset koettiin merkittävimmiksi ja millainen osa asiakkaista oli ottanut ne käyttöön, vaihteli jonkun verran.

Haastateltujen mukaan helpotusten hyödyntäminen on ollut lähinnä tilitoimistolähtöistä, eli he ovat aktiivisesti tarjonneet uusia toimintatapoja asiakkaille. Yksi vastaajista mainitsi lisäksi, että heidän toimistossaan myös tilintarkastaja on ollut vahvana vaikuttajana siinä, että helpotuksia erityisesti tilinpäätöksen liitetietojen osalta on otettu laajasti käyttöön. Asiakkaat itse ovat vain hyvin harvoin ottaneet esille lakimuutosta. Tilitoimistoille ei haastateltujen kokemuksen mukaan ole tullut juurikaan kyselyitä aiheesta, ja useimmiten asiakkaat ovat myös ottaneet tilitoimiston ohjeistaman uuden toimintatavan hyvin vastaan. Useat haastatelluista mainitsivat, että asiakkaiden ja tilitoimiston välillä vallitsee suuri luottamus. Tilitoimiston palvelu ostetaan siksi, että luotetaan sen ammattitaitoon. Asiakkailla ei myöskään välttämättä ole sellaista tietotaitoa, että he pystyisivät itse reagoimaan lakimuutokseen.

Puolessa haastatelluista tilitoimistoista oli päädytty siihen, että mikroyrityshelpotuksia ei pääsääntöisesti käytetä, vaan myös mikrokokoisten asiakkaiden kohdalla noudatetaan pienyrityksiä koskevia säännöksiä. Tämä ratkaisu oli näissä toimistoissa tehty toiminnan tehostamisen vuoksi. Erityisesti kun kyseessä ovat suuret asiakasmassat, on helpompaa tehdä mahdollisimman monien asiakkaiden tilinpäätökset samojen säännösten mukaan.

Haastatelluilta kysyttiin myös eroista uusien ja vanhojen asiakkaiden välillä helpotusten käyttöönotossa. Siinä kuinka laajasti helpotuksia hyödynnetään, ei juuri nähty eroa uusien ja vanhojen asikkaiden välillä. Kuitenkin siinä tapauksessa, että uusi asiakas oli vasta perustettu yritys, helpotuksia hyödynnettiin käytännössä aina.

4.2.1 Maksuperusteinen kirjanpito

Maksuperusteisen kirjanpidon osalta kaikkien haastateltujen vastaukset olivat hyvin yhteneväisiä. Yhdelläkään aineistossa edustetuista tilitoimistoista ei ollut haastateltujen mukaan lainkaan asiakkaita, joiden kohdalla maksuperusteiseen kirjanpitoon olisi siirrytty.

Useimpien vastausten perusteella on ilmeistä, ettei tätä ole oikeastaan harkittukaan missään vastaajien toimistoista.

Maksuperusteisuus koettiin niin erilaiseksi tavaksi tehdä kirjanpitoa, että siihen siirtymistä pidettiin työläänä ja siten pikemminkin hallinnollista taakkaa lisäävänä kuin vähentävänä vaihtoehtona. Tässä esiin tuli tilitoimiston järjestelmien ja mahdollisesti hyvinkin pitkälle viedyn automatisoinnin rooli kirjanpidon menetelmien valinnassa: kun useimmilla järjestelmillä esimerkiksi reskontrakirjaukset on automatisoitu, vaatisi kokonaan uusien toimintatapojen kehittämistä ja mahdollisesti myös ohjelmistomuutoksia siirtyä tekemään kuukausittaista kirjanpitoa maksuperusteisesti.

Varsinkin suurempien tilitoimistojen edustajat mainitsivat tässä myös yleisesti ottaen, että tilitoimiston oman työn tehostamiseksi ja virtaviivaistamiseksi pyritään siihen, että asiakkaiden kirjanpitoa tehdään mahdollisimman yhtenäisten periaatteiden mukaan. Tämä on myös asiakkaan etu, kun tilitoimiston kapasiteettia ja asiakkaan rahallista panostusta voidaan käyttää asiakkaan kannalta merkityksellisemmin kuin vain ulkoisen laskennan raporttien tuottamiseen. Osa haastateltavista vetosi myös vakiintuneeseen tapaan käyttää suoriteperustetta.

Sen lisäksi, että maksuperusteella tehtävän kirjanpidon prosessien kehittäminen koettiin työlääksi, ei vastaajien mukaan tästä kirjanpitotavasta olisi juuri hyötyä sen jälkeenkään. Vaikka prosessit saataisiinkin kehitettyä ja vakiinnutettua, jouduttaisiin tilinpäätösvaiheessa saamisia ja velkoja kuitenkin selvittämään. Koska tämä työ olisi suurella todennäköisyydellä manuaalista nykyisen automatisoidun tavan sijaan, näkivät vastaajat maksuperusteisuuden kaikin tavoin suoriteperusteisuutta vaivalloisempana vaihtoehtona.

4.2.2 Tilinpäätöksen jättäminen kokonaan tekemättä

Osalle pienistä kirjanpitovelvollisista tilinpäätöksen laatiminen on uuden kirjanpitolain mukaan vapaaehtoista. Tämän aiheen osalta neljä kuudesta haastatellusta vastasi keskenään hyvin yhtenevästi, kun taas kahdella muulla haastateltavalla oli myös keskenään hyvin eroava näkemys. Vastauksista syntyy vaikutelma, että muihin lakimuutoksen tuomiin helpotuksiin verrattuna tämän helpotuksen hyödyntämisessä tilitoimiston oma linja on määräävämpi. Esimerkiksi tilitoimiston koko ei kuitenkaan vaikuta määrittävän sitä, miten asian kohdalla on toimittu. Poikkeavasti vastanneet edustivat erikokoisia toimistoja, mutteivät kuitenkaan vastaajajoukon pienintä tai suurinta toimistoa.

Enemmistö vastaajista kertoi, ettei mahdollisuutta jättää tilinpäätös tekemättä ole hyödynnetty, vaan tilinpäätös on laadittu kaikille asiakasyrityksille. Suurimpana syynä tähän on se, että tilinpäätöksen kaltaisia raportteja ja tietoja kuitenkin tarvitaan, vaikkei laki sitä vaadikaan. Verottajalle täytyy ilmoittaa tiedot samalla tarkkuudella ja kirjaustavalla kuin tilinpäätöksen yhteydessä. Samoin monilla yrityksillä on rahoittajia, joille pitää toimittaa tilinpäätöstasoiset raportit joka tapauksessa, olkoon kyseessä siten rahoituslaitos tai muu rahoittajataho.

Vastaajat mainitsivat myös, että asiakkaat saattavat myös varsinaisen tilinpäätöksen tekovaiheen jälkeen joutua tilanteeseen, jossa tilinpäätöstä vastaavia tietoja tarvitaan. Näin on esimerkiksi, jos tietoja vaikkapa yrittäjän tuloista tarvitaan Kelaan tai päivähoitomaksujen määrittämistä varten. Tällöin tietojen keruu jälkeenpäin koetaan vaivalloisemmaksi, siinä missä tiedot ovat aina saatavilla, jos tilinpäätös on aikanaan tehty. Tilinpäätöksen tekoa pidettiin myös nykyisiä säädöksiä noudatettaessa niin nopeana ja helppona, ettei sitä koettu suurena kulueränä sen enempää tilitoimiston ajan kuin asiakkaan kustannusten suhteenkaan.

Kahden tilitoimiston toimintatapa tässä asiassa poikkesi muista. Yksi vastaaja kertoi, että heillä joidenkin asiakkaiden kohdalla tilinpäätöksen teosta on luovuttu. Näillä asiakkailla ei oikeastaan ole käyttöä tilinpäätökselle, vaan se on tehty vain lain vaatimana asiakirjana. Tämän tilitoimiston kohdalla asiakkaille on selitetty, ja nämä ovat sitten saaneet itse päättää, tehdäänkö tilinpäätöstä vai ei. Toisen vastaajan tilitoimistossa puolestaan toimiston linja on ollut se, että ammatin- ja liikkeenharjoittajien osalta tilinpäätöksien teosta luovutaan. Toki tässäkin tapauksessa asiasta on neuvoteltu asiakkaiden kanssa ja näiden toiveita noudatettu, mutta lähtökohtaisesti tilinpäätökset on jätetty tekemättä, mikäli se asiakkaalle on sopinut. Haastatellun mukaan tämä on myös kaikille asiakkaille käynyt. Ammatin- tai liikkeenharjoittaja-asiakkaita on tällä tilitoimistolla ollut kuitenkin suhteellisen vähän jo ennen lakiuudistusta eikä uusia tällaisia asiakkaita ole myöskään hankittu lakiuudistuksen jälkeen.

4.2.3 Konsernitilinpäätöksestä luopuminen

Konsernitilinpäätökseen liittyvien helpotusten suhteen haastateltujen vastaukset erosivat toisistaan jonkin verran. Kahdella pienimmällä haastatteluihin osallistuneella tilitoimistolla ei ollut lainkaan pienkonserneja asiakkainaan, joten niiden edustajilla ei ollut kokemusta konsernitilinpäätöksestä luopumisesta uuden kirjanpitolain puitteissa. Muiden vastausten perusteella oli hyvin asiakasyrityksen olosuhteista ja spesifistä tilanteesta riippuvaa, onko konsernitilinpäätös edelleen tehty vai onko tätä helpotusta voitu hyödyntää.

Yksi vastaajista kertoi, että heidän toimintaansa nähden tämä on ollut merkittävin uuden kirjanpitolain pienyrityshelpotuksista. Haastatellun mukaan konsernitilinpäätös on aiemmin ollut useille kyseisen tilitoimiston pienkonserniasiakkaista vain välttämätön paha, jonka teosta on siis voitu nyt luopua. Nyt linja on tässä tilitoimistossa selkeä: konsernitilinpäätös laaditaan vain, jos se on selkeästi jonkin yhteistyötahon intressissä.

Samansuuntaisesti vastasivat myös kolmen muun suuremman tilitoimiston edustajat. Se, onko tehty konsolidointia vai ei, on todella konsernikohtaista. Näiden vastaajien mukaan useimmille pienkonserneille konsernitilinpäätös on edelleen tehty, ja tähän mainittiin useita syitä. Selkeimmin esiin nousi, että monilla pienkonserneilla on rahoittajia, jotka haluavat tietoonsa konsernin taloudellisen aseman kokonaisuutena. Myös yrittäjä itse voi olla kiinnostunut konsernin tiedoista tällä tasolla ja pyytää konsernitilinpäätöstä, jolloin konsernitilinpäätös myös on tehty. Kolmantena syynä, joskin vähäisemmin, nousi eri vuosien välisen johdonmukaisuuden säilyttäminen. Haluttiin siis estää tilanne, jossa konsernitilinpäätös jätettäisiin jonain vuonna tekemättä ja jouduttaisiin taas seuraavana tai sitä seuraavana vuonna tekemään.

4.2.4 Tilinpäätöksen rakenne ja liitetiedot

Pääosa haastatelluista kertoi, että suurimmalle osalle pien- ja mikroyritysasiakkaista tehdään tilinpäätös ja sen liitetiedot pien- ja mikroyritysasetusta noudattaen. Yhden haastatellun mukaan hänen edustamansa tilitoimiston linjana on ollut tehdä tilinpäätökset myös pienille asiakkaille normaalin kirjanpitoasetuksen mukaan, ja yhden mukaan noin puolelle tilitoimiston pienyritysasiakkaista käytetään pien- ja mikroyritysasetusta. Nämä kaksi vastaajaa edustivat vastaajajoukon pienimpiä tilitoimistoja.

Useimmiten yritykset haluavat antaa mahdollisimman suppeat liitetiedot tilinpäätöksessään. Näin on haastateltujen mukaan muun muassa siksi, ettei kilpailijoille haluta antaa enempää tietoa kuin on välttämätöntä. Niinpä useimpien niiden yritysten osalta, jotka ovat lähteneet noudattamaan pien- ja mikroyritysasetusta tilinpäätöksen laadinnassa, annetaan niin vähän liitetietoja kuin vain mahdollista oikea ja riittävä kuva säilyttäen. Silloin kun voidaan mennä vain asetuksessa määritellyillä liitetiedoilla, haastateltujen mukaan liitetietojen tekeminen on erittäin nopeaa ja ne ovat olleet jopa yllättävän suppeat.

Pien- ja mikroyritysasetuksen vaatimista liitetiedoista poiketaan kuitenkin laajempaan suuntaan eri syistä joskus silloinkin, kun tilinpäätös laaditaan tämän säädöksen mukaan. Tällaisiin tilanteisiin ja toisaalta myös lähtökohtaisesti laajempia liitetietoja vaativan kirjan-

pitoasetuksen noudattamiseen tärkeimmäksi syyksi mainittiin yrityksen rahoittajien, omistajien tai johdon tietotarpeet. Erityisesti jos omistajana on sijoittajaomistaja tai yrityksellä on paljon osakkeenomistajia, nämä usein luottavat tilinpäätökseen tietolähteenään. Tässä kohdin haastateltujen näkemykset osin erosivat toisistaan paljonkin, sillä osa taas mainitsi asiakasyritysten johdolle ja omistajille menevän muutakin raportointia niin paljon, ettei ylimääräisille liitetiedoille tilinpäätöksessä ole tarvetta. Joskus myös tilintarkastaja voi vaatia liitetietoja yli sen, mikä tilitoimiston näkemyksen mukaan riittäisi.

Pien- ja mikroyritysten ei uuden lainsäädännön mukaan tarvitse sisällyttää tilinpäätökseensä toimintakertomusta tai rahoituslaskelmaa. Näitä ei useimmiten enää tehdäkään. Yksi vastaajista mainitsi tämän asian olleen heidän tilitoimistossaan helpotuksista merkityksellisin ajankäytön kannalta.

4.3 Helpotusten käyttöönoton seuraukset

Haastateltujen mukaan pienyrityshelpotusten käyttöönotto on lopulta näkynyt tilitoimiston työmäärässä vain vähän. Jonkin verran helpotusta on tullut vuosittaisessa työssä eli nimenomaan tilinpäätösvaiheessa, mutta edes kuukausittaisessa saati päivittäisessä työssä helpotukset eivät ole vaikuttaneet lainkaan. Useimmin resurssien säästäjinä mainittiin liitetiedot, joiden laatiminen on joillain asiakkailla nyt varsin nopeaa. Ne tilitoimistot, joissa tilinpäätöstä ei osalle asiakkaista tehdä enää lainkaan, mainitsivat nämä suurimpana ajan säästymiseen vaikuttavana tekijänä.

Kun työmäärä ei ole paljonkaan muuttunut, on luonnollista, että myöskään kustannussäästöjä asiakkaille ei haastateltujen mukaan ole juuri syntynyt. Toki niillä toimistoilla, joissa käytössä on ollut tuntilaskutus, pienikin ajansäästö on näkynyt asiakkaan kustannuksissa hieman. Toisaalta ainakin kaksi edustetuista toimistoista on käyttänyt tilinpäätöksen osalta muuta kuin tuntihinnoittelua, jolloin vaikutus asiakkaan kustannuksiin ei ole ollut yhtä lailla suora. Kun otetaan huomioon asiakkaan tarpeet, jotka ovat yleensä paljon laajemmat kuin pelkkä lakisääteinen kirjanpito, jää tilinpäätös lopulta hyvin pieneksi murto-osaksi asiakkaan vuotuisista taloushallinnon kustannuksista. Silloinkin, kun joitain kustannus- tai aikasäästöjä on helpotusten myötä syntynyt, asiakkaat ovat halunneet jotain muuta palvelua tilalle. Esimerkiksi lukujen analysointi, yrittäjän sparraaminen ja kauppakirjojen teko olivat asioita, joita mainittiin nyt tehdyn aiemmin tilinpäätökseen menneillä resursseilla. Niinpä millään haastatelluista toimistoista lakimuutos ei ollut vaikuttanut toteutuneen laskutuksen määrään.

Jotkut haastatelluista myös mainitsivat, että lakimuutoksen vaikutuksia sinänsä on hieman vaikeaa arvioida. Samaan aikaan lakimuutoksen kanssa eri toimistoissa oli käynnissä esimerkiksi fuusiotilanteita, organisaatiomuutoksia, tehostamishankkeita ja järjestelmämuutoksia. Näinpä haastateltujen oli vaikea sanoa, johtuivatko mahdolliset toteutuneet työmäärän muutokset lakimuutoksesta vai näistä muista tekijöistä. Erityisesti ne haastatellut, joiden organisaatioissa oli lisätty automatiikkaa tai tehty ohjelmistomuutoksia, kuvasivat nämä todennäköisemmiksi syiksi helpottuneeseen työtaakkaan.

Melko vähäisten hyötyjensä lisäksi lakimuutoksesta on aiheutunut myös lisätyötä. Lain voimaanastumisen aikaan tilitoimistolle syntyi kertaluontoista työtä ja kustannuksia muun muassa liitetietomallien muutoksen ja ohjelmistopäivitysten myötä. Haastatelluilta kysyttiin myös, onko helpotusten käytöstä aiheutunut lisäraportoinnin tarvetta esimerkiksi verottajalle tai muille kolmansille osapuolille, mutta sellaista ei ollut. Tämä johtui siitä, että tätä lisäraportoinnin tarvetta oli pohdittu jo silloin, kun päätöksiä helpotusten käytöstä tehtiin. Niinpä mahdollinen lisäraportoinnin tarve estettiin jättämällä helpotukset tällaisissa tapauksissa hyödyntämättä.

Samoin kysyttäessä eri vuosien välisen vertailtavuuden ja johdonmukaisuuden varmistamisesta, osa haastateltavista mainitsi sen lähinnä syynä jättää tietyissä tapauksissa helpotukset hyödyntämättä. Esimerkiksi yhden vastaajan mukaan tätä oli pohdittu sellaisten yritysten kohdalla, jotka olisivat saaneet noudattaa mikrosäännöksiä. Niihin ei kuitenkaan haluttu siirtyä liian kevyesti, jos asiakkaan luvut olivat lähellä mikroyrityksen ylärajoja, jotta erilaisten käytäntöjen välillä ei jouduttaisi vaihtelemaan eri vuosina. Samoin toisen vastaajan mukaan tämä oli eräs tärkeä syy tehdä monille asiakkaille edelleen konsernitilinpäätös, vaikka sen olisi lain mukaan voinut jättää tekemättäkin.

Haastateltujen kanssa keskusteltiin myös siitä, onko uusi laki tuonut paljon sellaisia tulkintatilanteita, joita ei ole aiemmin ollut. Näin saattaisi olla esimerkiksi oikean ja riittävän kuvan käsitteen osalta, kun esimerkiksi liitetietoja voi joutua antamaan enemmän kuin asetuksessa suoraan luetellut. Osa vastaajista kertoi, ettei oikean ja riittävän kuvan säilyttäminen ollut aiheuttanut paljonkaan tulkintatilanteita, kun taas toisten mielestä uusi laki oli lisännyt paljonkin tällaisia kirjanpitotyöhön ja tilinpäätöksen tekoon. Erityisesti näitä koettiin ensimmäistä uudenlaista tilinpäätöstä tehdessä, mutta osin edelleen. Tässä yhteydessä mainittiin muun muassa lähipiiriliiketapahtumat sekä vakuudet ja vastuut.

Palveluvalikoimaa ei missään osallistuneista tilitoimistoista ollut muutettu lakimuutoksen vuoksi, joidenkin vastaajien kohdalla kylläkin muista syistä. Vastaajat kertoivat esimerkiksi, että suurella tilitoimistolla on ollut jo aiemmin resurssit tarjota laaja palveluvalikoima tai

että palvelut on jo aiemmin määritelty hyvin tarkasti, eikä tätä ole nähty tarpeelliseksi muuttaa. Yhdestäkään toimistosta ei myöskään haastateltavien tiedon mukaan ole lähtenyt asiakkaita siksi, että nämä olisivat alkaneet hoitaa taloushallintonsa itse lakimuutoksen tuomien helpotusten vuoksi. Kuten aiemminkin mainittiin, sellaiset yritykset, jotka ovat päätyneet tilitoimistopalveluiden käyttöön, eivät useinkaan ole itse kovin kiinnostuneita hoitamaan kirjanpitoasioitaan tai niillä ei ole siihen tarvittavaa osaamista. Asiakkaat luottavat tilitoimiston asiantuntemukseen.

4.4 Tulevaisuus

Haastatelluilta kysyttiin myös tulevaisuudennäkymistä sekä pien- ja mikroyrityssäädösten soveltamisen että tulevien lakimuutosten suhteen. Kaikki vastaajat olivat yhtä mieltä siitä, että varsinkin uudet, nyt perustettavat yritykset hyödyntävät jatkossa pienyrityshelpotuksia yhä laajemmin. Esimerkiksi sellaisten uusien yritysten kohdalla, jotka hoitavat kirjanpitonsa itse, nähtiin tilinpäätöksen keventymisestä olevan paljon hyötyä. Osan mukaan on myös luultavaa, että jatkossa vielä useampi vanhoista asiakkaista siirtyy helpotusten käyttöön.

Haastateltujen mukaan erityisiä suunnitelmia tilitoimistopalvelujen kehittämiseen nimenomaan tämän tapahtuneen lakimuutoksen näkökulmasta ei ole. Osin tämä johtuu siitä, että muutoksen vaikutuksia ei kuitenkaan koettu näiden tilitoimistojen toiminnassa niin merkittäviksi. Toisaalta varsinkaan mikroyrityksiä ei kaikissa toimistoissa nähdä niin kannattavina asiakkaina, että erityisesti niille kannattaisi suunnata palveluvalikoimaa. Näin on varsinkin silloin, jos hinnoittelu ei ole tuntiperusteista. Palvelujen suunnitteluun ja uudistuspaineisiin vaikuttavat enemmänkin tehostaminen ja automatisointi. Sähköiset palvelut ovat nykyään pienemmällekin asiakkaalle sopivan hintaisia, ja tehostamisella pyritään siihen, että tilitoimiston resurssit voidaan käyttää myös pienyritysten kohdalla paremmin asiakkaan liiketoimintaa tukevaan työhön.

Haastattelujen lopuksi keskusteltiin siitä, miten lainsäätäjä tai toisaalta järjestötahot, kuten Taloushallintoliitto, voisivat tukea tilitoimistojen sopeutumista tuleviin lakimuutoksiin. Haastateltujen mukaan ensiarvoisen tärkeää olisi, että lakimuutoksiin ehdittäisiin valmistautua ajoissa. Tämä edellyttäisi sitä, että lakimuutosten lopullinen sisältö olisi tiedossa aiemmin suhteessa lain voimaan astumiseen. Kun muutokset astuvat voimaan esimerkiksi yhtä nopeasti kuin tämän lakimuutoksen kanssa tapahtui, kouluttautuminen oli hankalaa kun koulutukset joko tapahtuivat viime tipassa tai vaihtoehtoisesti niiden aikana ei ollut tiedossa lain lopullista muotoa. Erityisesti silloin, kun lakimutokset edellyttävät ohjelmisto-

muutoksia, kuten tässä tapauksessa oli, nopea aikataulu on todella haastava tilitoimistoille ja ohjelmistotaloille.

Lisäksi lainsäätäjältä ja myös verottajalta toivottiin enemmän koulutusta ja tiedotusta hyvissä ajoin ennen muutoksia. Esimerkkeinä mainittiin vaikkapa webinaarit ja sellaiset ohjeistukset, jotka sisältävät konkreettisia esimerkkejä uusista toimintatavoista. Yksi haastatelluista huomautti myös, että siinä missä tämän lakiuudistuksen tavoitteena oli pienyritysten hallinnollisen taakan keventäminen, on samaan aikaan tehty muita muutoksia, jotka ovat kasvattaneet samaista taakkaa. Tästä esimerkkeinä hän mainitsi esimerkiksi maahantuonnin arvonlisäveron ilmoittamismenettelyn uudistamisen sekä rakennusalan ilmoittamisvelvoitteen.

Haastatellut toivat myös esiin, että lakien valmistelun aikana tulisi kuunnella enemmän tilitoimistoja ja mahdollisesti myös ohjelmistotaloja. Tässä Taloushallintoliitto sai paljon kehuja siitä, että se on ollut hyvin mukana lakimuutoksien työryhmissä ja ajamassa alan etuja. Myös liiton aktiivista kouluttamistoimintaa kehuttiin. Yksi vastaaja toi esiin, että liitto voisi kartoittaa jäsenistön mielipiteitä tarkemmin silloin, kun se pääsee osallistumaan lakien valmisteluun. Yleisesti ottaen kuitenkin liiton toimintaan oltiin hyvin tyytyväisiä.

5 Pohdinta

Kun tämän opinnäytetyön haastatteluja tehtiin, lakimuutoksen voimaan astumisesta oli kulunut hieman yli kaksi ja puoli vuotta, ja useimmille yrityksille oli siis tehty kaksi tilinpäätöstä uusia säännöksiä noudattaen. Voidaan siis ajatella, että lakiuudistuksen vaikutuksia voi nyt jo tarkemmin arvioida, kun ensimmäisen vuoden totuttelusta on päästy eteenpäin. Haastatellut myös pystyivät antamaan hyvin tietoja aihepiiristä, kun kokonaiskuva muutoksista on ehtinyt kuluneessa kahdessa vuodessa muodostua.

Kun kirjanpitolain muutoksen ja myös sen pohjana olleen direktiivin tavoitteena oli pienten yritysten hallinnollisen taakan vähentäminen ja siten myös kustannusten vähentäminen, olisi luonnollista olettaa, että tämä näkyisi nimenomaan kirjanpitopalveluita myyvien tilitoimistojen myyntimäärässä. Tämän aineiston perusteella niin ei ole kuitenkaan käynyt. Tilitoimistojen asiakkaat eivät ole esimerkiksi luopuneet palveluiden käytöstä sillä perusteella, että kevennettyjen velvollisuuksien myötä tilinpäätös tehtäisiin nyt itse ulkoistamisen sijaan. Haastattelujen perusteella tähän voi nähdä kaksi taustatekijää; toisaalta tehdyt kevennykset itsessään ovat olleet tehottomia tai niitä ei ole voitu ottaa käyttöön, ja toisaalta asiakkaiden tarpeet ovat laajempia kuin pelkän lakisääteisen ulkoisen kirjanpidon laatiminen. Kun motivaatio palveluiden ostamiseen on muualla, lainsäädännön löysentäminen ei vaikuta tilitoimistopalvelujen kysyntään. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että silloinkin kun joitain kustannussäästöjä asiakkaille on uudesta laista seurannut, on nämä vapautuneet resurssit käytetty lisäpalveluiden hankkimiseen tilitoimistolta.

Haastatteluista tärkeimmäksi tulokseksi siis tuli, että vaikka helpotuksia on kyllä otettu käyttöön, niiden vaikutus yritysten hallinnolliseen taakkaan ja kustannuksiin on lopulta jäänyt vähäiseksi. Joitakin helpotuksia taas ei ole hyödynnetty lainkaan tai niitä on hyödynnetty hyvin vähän. Näin on ollut erityisesti niiden asioiden osalta, joiden hyödyllisyyttä asiantuntijat epäilivät jo etukäteen.

Maksuperusteisen kirjanpidon hyödyllisyyttä on epäilty niin asiantuntijalausunnoissa kuin kirjallisuudessakin. Erityisesti on tuotu esiin sitä, että maksuperusteinen kirjanpito ei luultavasti ole houkutteleva vaihtoehto monellekaan yrittäjälle. Aineistossa mukana olleissa tilitoimistoissa yhdellekään asiakkaalle ei ollut sovellettu tätä helpotusta. Kuten kirjallisuudessa on esitetty, tärkeänä syynä tilitoimistojen ratkaisuille tässä asiassa olivat kehittyneet sähköiset järjestelmät, joissa suoriteperusteinen kirjanpito syntyy automatisoidusti. Sekä tuloksissa että aiemmissa puheenvuoroissa tuli esiin myös, että suoriteperuste ja kahdenkertaisuus ovat ammattilaiselle yleensä helpompia.

Suhteellisen vähälle käytölle on vastanneiden tilitoimistojen keskuudessa jäänyt myös mahdollisuus jättää tilinpäätös tekemättä kokonaan. Kuten aiemmin kerrottu, vain kahdessa vastanneista tilitoimistoista on sellaisia asiakkaita, joiden kohdalla toimitaan näin, ja toisessa näistäkin tilinpäätös jätetään tekemättä vain osassa soveltuvista tapauksista. Tästä aiheesta useat asiantuntijat jo ennen lakimuutosta lausunnoissaan sanoivat, että tilinpäätöstasoista raportointia kuitenkin tarvitaan verottajalle, jolloin saman työn joutuu joka tapauksessa tekemään. Kirjallisuudessa on myös mainittu, että yhtä lailla muutkin sidosryhmät voivat tarvita sellaisia tietoja, joiden saaminen vaatii käytännössä tilinpäätöksen tekemistä. Nimenomaan näitä näkökulmia myös haastatellut toivat esiin.

Muuten kuin tämän asian osalta verotus ei juurikaan noussut esiin tekijänä, joka haastateltujen mukaan rajoittaisi kevennysten hyödyntämistä. Tämä oli hieman yllättävää siinä mielessä, että useimmissa aiemmissa kriittisissä puheenvuoroissa nimenomaan verolainsäädännön vaatimuksia on tuotu esiin rajoittavana tekijänä. Asiasta on huomautettu ainakin talousvaliokunnan lausunnossa, useissa sille annetuissa asiantuntijalausunnoissa sekä kirjallisuudessa. Sen sijaan rajoittavana tekijänä useiden eri helpotuksien hyödyntämisen kohdalla näyttäytyvät muiden sidosryhmien tietotarpeet. Varsinkin konsernitilinpäätöksiä on tehty paljon edelleen sellaisillekin konserneille, joiden ei lain mukaan tarvitsisi niitä tehdä, koska kyseisten yritysten rahoittajat tai omistajat pyytävät konsernitilinpäätöksen tietoja. Myös lain vaatimia tilinpäätöksen liitetietoja on laajennettu näistä lähtökohdista. Sidosryhmien tietotarpeita eräänä laadukkaan tilinpäätöksen lähtökohtana korostettiin myös lähdeteoksissa.

Asiantuntijoiden näkemyksissä toistuivat myös huolet erilaisista uuden lain tuottamista tulkintatilanteista. Näitä haastatellut vain osin tunnistivat kysyttäessä esimerkiksi oikeasta ja riittävästä kuvasta. Kuitenkin haastatteluaineistosta käy ilmi, että pelkästään se, mitä säännöksiä ja helpotuksia kullakin asiakkaalla on tarkoituksenmukaista käyttää, on aiheuttanut pohdintaa. Useimmiten tämä pohdinta on tapahtunut jo heti alkuun, eikä itse tilinpäätöstä tehdessä ole siksi enää jouduttu tulkintatilanteisiin. Erilaisiin ratkaisuihin on päädytty muun muassa johdonmukaisuuden säilyttämisen perusteella. Myös kirjallisuus tukee sitä, että uudet kokoluokat ja niiden erilaiset vaatimukset tulisi ymmärtää tarkkaan, jotta laadukas tilinpäätös saadaan laadittua.

Silloin kun kevennettyjä vaatimuksia ei ole hyödynnetty, syyt siihen voidaan siten jakaa kolmeen kategoriaan, joista kaksi on selvästi yleisempiä. Ensimmäisessä kategoriassa on kyse jo mainitusta tiedontarpeesta, oli se sitten yrityksen itsensä, verottajan tai muiden sidosryhmien. Toinen kategoria ovat tilitoimistolähtöiset syyt. Tällainen syy on vaikkapa tilitoimiston pitkälle automatisoitu järjestelmä. Tuloksista esiin tulee myös se, että tilitoimis-

ton oman toiminnan yhdenmukaistaminen ja siten tehostaminen on tärkeässä roolissa, kun päätöksiä noudatettavista säädöksistä tehdään. Kolmas, harvemmin esiintyvä kategoria taas on eri vuosien välisen johdonmukaisuuden säilyttäminen.

Niin kuin myös osa asiantuntijoista on esittänyt, haastattelujen mukaan lakimuutoksessa on tehty kevennyksiä sellaisiinkin asioihin, joista ei aiemminkaan ollut kovin suurta taakkaa. Puolet haastateltavista ei etukäteen nähnyt mitään tarvetta tai erityisiä hyötyjä pienyrityshelpotuksille. Vaikka hyötyjä on lakimuutoksen jälkeen tunnistettu enemmän, voidaan silti ajatella, että pienyrityshelpotukset on tehty pitkälti vain siksi, että EU-direktiivi on sitä vaatinut. Varsinaista alan sisältä noussutta tarvetta lakimuutokselle ole tässä suhteessa ollut. Samaan aikaan lakiin tehtiin toki muitakin muutoksia esimerkiksi kirjanpitoaineiston säilyttämistä koskien, joiden suhteen tarve muutoksille saattaa olla enemmän lähtöisin alan sisältä.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, onko lakimuutoksesta mahdollisesti syntynyt suurempaa hyötyä sellaisille yrityksille, jotka hoitavat itse taloushallintonsa. Tämän tutkimuksen perusteella eräinä syinä siihen, etteivät tavoitellut hyödyt toteutuneet, olivat toisaalta sidosryhmien laajat tietotarpeet ja toisaalta tilitoimistolähtöiset tekijät. Laajat tietotarpeet voivat hyvin olla syynä siihenkin, että taloushallinto on alun perin ulkoistettu. Niinpä jos yrityksellä ei ole sen enempää laajoja tietotarpeita kuin tilitoimistoakaan, kevennyksiä voidaan mahdollisesti hyödyntää laajemmin. Tällaiselle yritykselle voi myös olla ammattikirjanpitäjää enemmän hyötyä siitä useasti mainitusta seikasta, että pien- ja mikroyritysasetus muodostaa nyt eräänlaisen tarkistuslistan tilinpäätöksen tekijälle.

Nyt kun opinnäytetyöprosessi on lopuillaan, on helppo sanoa, että työn tekeminen on opettanut paljon muun muassa ajanhallinnasta. Jatkossa suurten projektien loppuunsaattaminen on toivottavasti helpompaa. Lisäksi tämän opinnäytetyön kirjoittaminen on ollut antoisaa erityisesti siinä mielessä, että sen tekoprosessin aikana tekijä on päässyt tutustumaan uudistettuun kirjanpitolakiin syvällisesti. Kun aiemmat opinnot on suoritettu vielä vanhan kirjanpitolain aikana, kokonaisvaltaisen näkemyksen saavuttaminen muuttuneista säädöksistä on ollut erittäin hyödyllistä.

Lähteet

Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry:n asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 12.11.2015

Eskola, J., Lätti,J. & Vastamäki, J. 2018. Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. PS-kustannus Oy. Jyväskylä.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU tietyntyyppisten yritysten vuositilinpäätöksistä, konsernitilinpäätöksistä ja niihin liittyvistä kertomuksista, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY muuttamisesta ja neuvoston direktiivien 78/660/ETY ja 83/349/ETY kumoamisesta. EUVL N:o L 182.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kirjanpitolain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta sekä puunkorjuuta aarniometsissä harjoittavien yritysten viranomaisille suorittamien maksujen julkistamista koskevaksi laiksi 89/2015.

Haaramo, V., Honkamäki, T., Kampman, H., Kaskimies, K., Koila, T., Mäkikangas, L., Niemistö, A., Rekola, M., Rönkkö, J., Vierros, H. & Yli-Rantala, E. 2016. Kirjanpitolaki – normeista käytäntöön. ST-Akatemia Oy. Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Honkamäki, T. KILAn yleisohje konsernitilinpäätöksestä sai päivityksen. Tilisanomat, 4/2017, s.48 – 51.

Kaisanlahti, T. & Leppiniemi, J. 2016. Pien- ja mikroyrityksen tilinpäätös. Talentum Media Oy. Helsinki.

Keskuskauppakamarin asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 12.11.2015.

Kirjanpitolautakunnan omaehtoinen lausunto vuoden 2016 alusta voimaan tulleista kirjanpitolainsäädännön muutoksista, 2016/1950.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.

Kirjanpitolautakunnan asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 6.11.2015

Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. PS-kustannus Oy. Jyväskylä.

Leppiniemi, J. 2017. Pien- ja mikroyrityksen tilinpäätökset: yhtäläisyydet ja erot. Tilisanomat, 2/2017, s.42 – 44.

Lilja, M. 2018. Mikro- ja pienyrityksen tilinpäätös kokemuksia ja pohdintaa uusien säännösten soveltamisesta. Tilisanomat, 1/2018, s.50 – 52.

Lindblad, U. 2017. Pien- ja mikroyrityksen tilinpäätös käytännönläheisesti. Helsingin seudun kauppakamari. Helsinki.

Lydman, K. 2016. Uusi kirjanpitolaki käytännössä. Tietosanoma Oy. Helsinki.

Rekola-Nieminen, L. 2016. Kirjanpitolaki käytännössä. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Suomen Taloushallintoliitto ry:n asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 12.11.2015.

Talousvaliokunnan mietintö 16/2015.

Tikkanen, T. 2017. Tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen eriyttäminen: oikea ja riittävä kuva? Tilisanomat, 2/2017, s.54 – 57

Tilintarkastuslaki 18.9.2015/1141.

Valtioneuvoston asetus pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista 1753/2015.

Valtiovarainministeriön asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle 4.11.2015.

Liitteet

Liite 1. Taulukko uuden kirjanpitolain mukaisista yritysten kokoluokista

Taulukko 1. Yrityksen täytyy täyttää vähintään kaksi ehtoa kahdella peräkkäisellä tilikaudella kuuluakseen mainittuun luokkaan (kirjanpitolaki, 1 luku)

	Taseen loppusumma, €	Liikevaihto, €	Tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin, hlö
Suuryritys	> 20 000 000	> 40 000 000	> 250
Pienyritys	< 6 000 000	< 12 000 000	< 50
Mikroyritys	< 350 000	< 700 000	< 10
Ammatin- ja liikkeenharjoittaja, jolle on sallittu yhdenkertainen kirjanpito	< 100 000	< 200 000	< 3

Liite 2. Haastattelurunko

Tutkimukseni pääkysymys on, miten kirjanpitolain muutos on vaikuttanut tilitoimistojen myymien palveluiden määrään ja laatuun. Alaongelmia on neljä: Ovatko lakimuutoksen tavoitteet yritysten hallinnollisen taakan keventämisestä toteutuneet? Ovatko yritykset hyödyntäneet kevennettyjä velvollisuuksia? Ovatko yritykset luopuneet joidenkin tilitoimistopalvelujen käytöstä kevennettyjen velvollisuuksien myötä? Ovatko tilitoimistot sopeuttaneet palvelutarjontaansa kirjanpitolain uusiin vaatimuksiin?

Teemahaastattelun runko:

Haastateltavan ja tämän työnantajan taustatiedot

- ✓ Haastateltavan rooli/tehtävät tilitoimistossa
- ✓ Tilitoimiston koko (työntekijöiden määrä, asiakkaiden määrä)
- ✓ Asiakaspohja (suuria vai pieniä yrityksiä kirjanpitolain rajojen valossa, pitkäaikaiset asiakkaat vai uusasiakkaiden hankinta)

Yleisesti lakimuutoksesta

- ✓ Miten tilitoimistossa valmistauduttiin lakimuutokseen ennen sen voimaan astumista?
- ✓ Kokiko haastateltava lakimuutoksen tarpeelliseksi etukäteen? Entä nyt?
- ✓ Minkä asioiden lakimuutoksessa haastateltava on kokenut vaikuttaneen omaan työhönsä? Millä tavoin?

Pienyrityshelpotusten käyttöönotto ja sen perustelut

- ✓ Kuinka suuri osa tilitoimiston asiakkaista on ottanut pienyrityshelpotukset käyttöön, entä mikroyrityshelpotukset?
- ✓ Mikä taho on ohjannut helpotusten käyttöönottoa? Onko mahdollisuutta aktiivisesti tarjottu asiakkaille (tilitoimistolähtöisyys) vai ovatko asiakkaat pyytäneet sitä itse?
- ✓ Onko helpotusten käyttöönotossa ollut eroja vanhojen ja uusien asiakkaiden (erit. vasta perustetut yritykset) välillä?
- ✓ Jos helpotuksia ei ole otettu käyttöön, mikä on vaikuttanut päätökseen?
    - o Lainsäädäntö
    - o Tilitoimiston järjestelmät
    - o Rahoittajat
    - o Yrityksen johdon ja omistajien tarpeet

Helpotusten käyttöönoton seuraukset

- ✓ Miten tilitoimiston työmäärä on muuttunut niiden asiakkaiden osalta, jotka ovat ottaneet helpotukset käyttöön?
- ✓ Onko asiakkaille syntynyt kustannussäästöjä pienyrityshelpotusten käytöstä?
- ✓ Onko helpotusten käyttöönotto aiheuttanut asiakkaille tai tilitoimistolle lisätyötä? Entä muita ongelmia? Onko ilmennyt esimerkiksi lisääntynyttä muun raportoinnin tarvetta?
- ✓ Miten kirjanpidon johdonmukaisuus ja vertailtavuus eri vuosien välillä on varmistettu silloin, jos helpotukset on otettu käyttöön?
- ✓ Miten kirjanpitolain uudistus on vaikuttanut tilitoimiston tarjoamaan palveluvalikoimaan?

Tulevaisuudennäkymät

- ✓ (Erityisesti jos helpotuksia ei ole otettu laajasti käyttöön) Onko todennäköistä, että uudet yritykset jatkossa laajemmin käyttäisivät pien- ja mikroyrityssäännöksiä?
- ✓ Millaisia suunnitelmia tilitoimistolla on palveluidensa kehittämiseen pien- ja mikroyritysnäkökulmasta?
- ✓ Miten lainsäätäjä voisi helpottaa tilitoimistojen sopeutumista mahdollisiin tuleviin lakiuudistuksiin? Entä järjestöt, kuten Taloushallintoliitto?